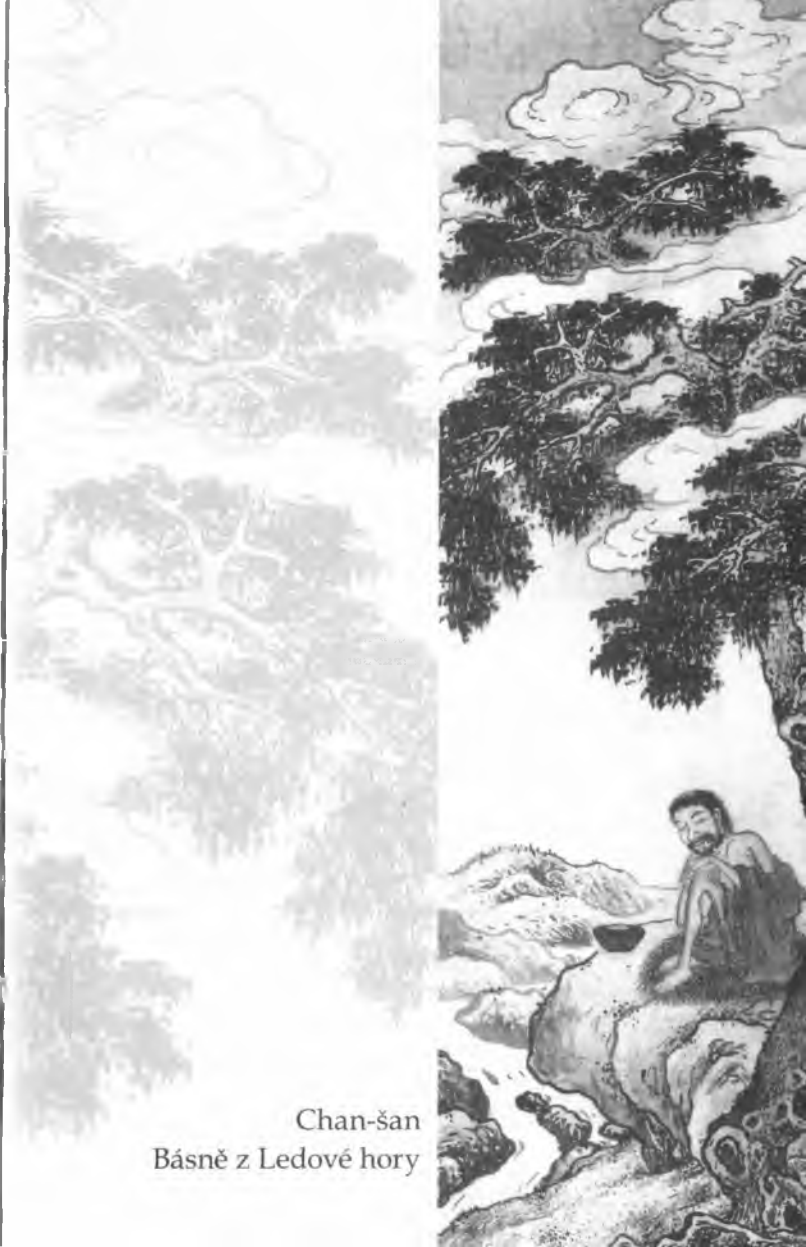

Chan-šan Básně
z Ledové hory

Výbor z tvorby čínského básníka, poustevníka a vyznavače čchanu (8. stol.) z doby dynastie Tchang, jenž svým životem a dílem inspiroval japonský zen i beatnickou generaci v 50. letech 20. století v USA a později i v Evropě. Přeložily Alena Bláhová a Olga Lomová.

Muž z Ledové hory
bude tu navždy
ten, který žije v naprosté samotě
nenarodil se ani nezemřel

Chan-šan
Básně z Ledové hory

Chan-šan
Básně
z Ledové
hory

DharmaGaia
2012

273K0550189

Signatúra: A 215 605

Prir. číslo: 555 604

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Chan-šan, asi 8. stol.

Básně z Ledové hory / Chan-šan ; [uspořádaly, přeložily a poznámkami opatřily Alena Bláhová a Olga Lomová]. – Praha : DharmaGaia, 2012. – 197 s. Přeloženo z čínštiny

821.581-1 * 24-29 * 244.82-584.5 * 24 * 24-1/-9 * 244.82 * 24-788-055.1 *

233-35 * 821.581-1-051 * (510)

– Chan-šan, asi 8. stol.

– buddhistická literatura – Čína – 8. stol.

– učení buddhismu

– zen-buddhismus

– duchovní cesta – buddhistické pojetí

– buddhističtí mniši – Čína – 8. stol.

– poustevníci – Čína – 8. stol.

– čínští básníci – 8. stol.

– čínská poezie

– náboženská poezie

– kritická vydání

– studie

821.58 – Sino-tibetské literatury [25]

Translation © Alena Bláhová, 2012

Translation & Preface © Olga Lomová, 2012

Czech edition © DharmaGaia, 2012

ISBN 978-80-7436-031-2

Chan-šan – legendy a skutečnost

Životopisy z doby Tchang

V bibliografickém oddíle *Nové kroniky dynastie Tchang* je sice zmiňován buddhistický mnich a básník Chan-šan, žádná přesnější fakta o jeho totožnosti a životě tam však nejsou uvedena. Slovo *chan* v Chan-šanově jméně znamená „nepříjemně studený“, „mrazivý“, „ledový“ (jako vítr v nevlídných a opuštěných horách, který proniká až do morku kostí). Chan-šan je tedy Ledová hora a jeho jméno naznačuje, že opustil lidskou společnost a odešel žít v ústraní drsných hor. Nejpodrobnější a také nejznámější Chan-šanův životopis se nalézá v předmluvě k jednosvazkové sbírce jeho básní. Autorem této předmluvy je jakýsi pan Lü-čchiou Jin, podle vlastního tvrzení „dvorský hodnostář, pověřený mimořádným posláním, vojenský i civilní guvernér prefektury Tchaj-čou, Sloup říše a držitel hodností Růžové ryby, která jej opravňuje ke vstupu do císařských komnat“. Lü-čchiou Jin hovoří o tom, jak se setkal s mistrem Feng-kanem a s Chan-šanem a Š'-tem, a sám sebe označuje za hlavního pořadatele sbírky jejich básní. Předmluvu uvádíme v plném znění:

Dovoluji si podat tuto zprávu. Odkud Chan-šan pochází, nevím. Starci, kteří se s ním potkávali, jej vesměs považovali za bláznivého žebráka. Většinou pobýval stranou lidí v prefektuře Tchaj-čou, v okrese Tchang-sing, sedmdesát mil na západ od okresního města, tam, kde se tyčí Ledový útes. Pokaždé, když se zdržoval v těchto místech, chodil do nedalekého kláštera Kuo-čching. V klášterní kuchyni pracoval Š'-te, a ten do vědra, zhotoveného z tlustého bambusového kmene, schovával pro Chan-šana kuchyňské odpadky a zbytky jídla. Chan-šan si vědro odnášel na zádech. Někdy Chan-šan pomateně pobíhal po cestičkách v klášterním areálu, vykřikoval a napadal všechny kolem, jindy se zase díval do prázdna a sám pro sebe se smál. Po nějaké době mu vždy mniši začali spílat, popadli hole, tloukli ho a vyháněli. Chan-šan si však z toho nic nedělal, stál na místě, tleskal do dlaní a hlasitě se chechtal a trvalo dlouho, než se ho mniši zbavili.

Vypadal jako žebrák, byl zpustlý a vychrtlý a to-muto přesně odpovídalo každé jeho slovo, každý výkřik. Při hlubším zamyslení nad tím, co říkal, jste však pochopili, že v těch slovech se skrývá Cesta, že jeho soudy jsou britké a mají neskonale hloubku.

Nosil čapku z březové kůry a oblečený býval v cárech, na nohou jen obyčejné dřeváky, neboť když se svatý muž uchýlí do ústraní, snaží se i svým zevnějškem splynout s přírodou. Na cestičkách v klášteře Kuo-čching si zpíval:

„Ohé, ohé, ohé
smrt a zrození řídí zákony karmové“

Také si rád prozpěvoval a smál se ve společnosti vesnických pasáček. Někdy byl lidem příjemný a jindy protivný, ale on sám na nic nedbal a vždy jednal, jak mu velela jeho přirozenost. Cožpak by jeho kvality dokázal ocenit člověk nemoudrý?!

Já, Jin, jsem kdysi z vyšší milosti získal nepatrný úřad v tchajčouské prefektuře. Když jsem se vydával na cestu do nového působiště, začaly mě sužovat úporné bolesti hlavy, a tak jsem si pozval zaříkavače. Bolesti se však ještě zhoršily. Potom jsem se setkal s buddhistickým mistrem Feng-kanem. Říkal, že přichází z kláštera Kuo-čching v Tchientchajských horách a chce mě navštívit. Požádal jsem ho, zda by mě dokázal léčit.

Mistr se přívětivě usmál a řekl: „Lidské tělo se skládá ze čtyř elementů, nemoc je jen plodem iluze (mája). Zbavím vás potíží, stačí, když dostanu trochu čisté vody.“

Nechal jsem přinést pro mistra čistou vodu. Naplnil si jí ústa, pak na mě vodu vyprskl, a v tu chvíli byla všechna bolest ta tam. Potom mistr řekl: „Tan-čchiou, kam se ubíráte, se nalézá v přímořském kraji, kde je mnoho jedovatých výparů. Až tam budete pobývat, musíte na sebe dávat pozor.“

Zeptal jsem se ho: „Nevíte, zda tam v okolí žijí nějakí svatí mužové, které bych mohl vyhledat a požádat je o poučení?“

Mistr Feng-kan odpověděl:

„Když je spatříš, nepoznáš je
až je poznáš, více je nespatříš

Chcete-li se setkat s takovými muži, nic nedejte na jejich zevnějšek. Převtělení Maňdžušího, Chan-šan, žije v ústraní u kláštera Kuo-čching, a Š'-te, reinkarnovaný Samantabhadra, vypadá jako bláznivý žebrák, v klášteře Kuo-čching dělá ty nejhrubší práce a v kuchyni topí v peci.“ To řekl a vzdálil se.

Já jsem pokračoval v cestě až do Tchaj-čou a měl jsem stále na paměti, co mi povídal mistr Feng-kan. Hned třetí den poté, co jsem se ujal funkce, jsem osobně navštívil klášter Kuo-čching a na vše se znovu přeuctivě vyptal opata, který potvrdil pravdivost slov mistra Feng-kana. Prikázal jsem pak okresnímu správci v Tchaj-singu, aby o Chan-šanovi a Š'-tem vše zjistil.

Správce mi oznámil: „Sedmdesát mil na západ od okresního města je hora, tamější starci tam občas vídají žebráka, který chodí přespávat do kláštera Kuo-čching. V klášteře mají na nejhrubší práce podomka jménem Š'-te.“

Odebral jsem se pak do kláštera vykonat oběti. V klášteře jsem se zeptal mnichů: „Ve kterých místech zde bydlel mistr Feng-kan a kde bych mohl spatřit Chan-šana a Š'-teho?“

Odpověděl mnich Tao-čchiao: „Domek, kde bydlel mistr Feng-kan, je vzadu, za klášterní knihovnou. Dnes

je opuštěný, jen občas tam přichází tygr a strašně řve. Chan-šan a Š'-te budou nejspíš v kuchyni."

Pak mě mnich zavedl do domku, kde kdysi bydlel Feng-kan. Když otevřel dveře, spatřil jsem tam pouze tygří stopy na zemi. Zeptal jsem se Tao-čchiaa a ještě jednoho mnicha, Pao-tea: „Čím se zabýval mistr Feng-kan ve zdejším klášteře?"

Mniši odpověděli: „Dělal hrubou práci, na ručním mlýnku zbavoval otrub obilí určené pro stravování mnichů. A po nocích zpíval, sám sobě pro radost."

Pak jsem navštívil kuchyni a poblíž pece jsem uviděl dva muže, jak se hlasitě smějí otočení tváří k ohni. Uctivě jsem se jim poklonil. Obrátili se ke mně a jeden přes druhého začali povykovat. Vzali se za ruce, hlasitě se smáli, cosi vykřikovali a nakonec řekli: „Ten užvaněný Feng-kan, Feng-kan žvaní! Mait-řeju jsi nepoznal a nám chceš prokazovat pocty?!"

Mezitím se tam seběhli mniši, užasle se dívali jeden na druhého a říkali si: „Proč se velkomožný pán klaní dvěma žebrákům?" A zatím ti dva, držíce se za ruce, opustili klášter. Poslal jsem za nimi své lidi, aby je dohonili, ale Chan-šan a Š'-te se ukryli na Ledovém útesu.

Zeptal jsem se mnichů: „Vrátí se ti dva zase do kláštera?" a nakázal jsem jim, aby Chan-šana a Š'-teho přijali mezi sebe a nechali je v klidu žít v klášteře. Pak jsem se vrátil do úřadu, dal jsem zhotovit dvoje kompletní mnišské oblečení a nachystat léky a další věci potřebné pro mnichy a poslal jsem

to do kláštera jako dar pro Chan-šana a Š'-teho. Oni se však tím spíš odmítali vrátit, a tak jsem nechal vše odnést do hor.

Objevil se Chan-šan a hlasitě křičel: „Lupiči! Přicházejí mě oloupit!" Vběhl do jeskyně, odkud ještě naposledy zavolal: „Říkám vám všem, každý máte co dohánět!" Pak zmizel v jeskyni, která se za ním sama zavřela, a nikdo už do ní nemohl vstoupit. Co se týče Š'-teho, zem se po něm slehla.

Alespoň jsem nařídil Tao-čchiaovi, aby shromáždil všechny památky na oba muže. Podařilo se mu nalézt pouze básně ve formě š', které Chan-šan psal na bambusy, stromy a skály a na stěny venkovských stavení, celkem je jich něco přes tři sta, a dále nějaké *gáthy*, Š'-tem zaznamenané na zdi svatyně boha pŕdy. Z nich jsem sestavil tuto sbírku.

Protože z hloubi duše vyznávám Buddhovo učení a bylo mi dopřáno setkat se s těmito vzácnými muži Cesty, složil jsem následující chvalozpěv:

Navenek se bódhisattva
neliší od žebráka
O samotě žije na Ledové hoře
na nikoho nedbá, dělá si, co chce
Je zpustlý a vychrtlý
oblečený v cárech
ale mluví jako kniha
každým slovem udeří hřebík na hlavičku
Lidem to však nedochází

řikají o něm, že je blázen
 Někdy opouští svou samotu
 přichází do kláštera Kuo-čching
 pobíhá tam po cestičkách
 chechtá se a tleská do dlaní
 Chvilí stojí, vzápětí se rozběhne
 něco si brouká pod vousy
 Svůj pokrm dostává v kuchyni
 zbytky jídla a kuchyňský odpad
 Křičí a laje světu
 mniši ho zahánějí
 Nic nechápou
 člověku je z toho až hanba
 Ten muž má nesmírnou cenu
 jeho „hloupost“ nelze docenit
 svým jediným slovem
 zbavuje nás prašných pout
 A proto v klášteře Kuo-čching
 dnes sepisují pamětní spis
 k jeho věčnému uctění
 navěky jsem jeho žákem
 Dříve žil na Ledové hoře
 občas přicházel sem
 Klaním se Maňdžuśrímu
 Mistru z Ledové hory
 nejsvětějšímu světci
 stejně tak Š'-temu
 Snad můj neumělý chvalozpěv
 přetrvá život i smrt

Předmluvy, které obsahují životopis autora básní a případně i zmínku o osobním vztahu pořadatele k autorovi, tvoří nedílnou součást mnoha čínských básnických sbírek a antologií. Na rozdíl od běžných zvyklostí, Lü-čchiou Jinova předmluva k Chan-šanovému básním postrádá datování, a tak budí podezření, že se jedná o podvrh. Důvodů k nedůvěře existuje několik. Pan Lü-čchiou Jin sám sebe označuje za významného hodnostáře, jeho literární styl však postrádá vytríbenost, běžnou u lidí takového postavení. Kromě toho údaje, jež máme v historických záznamech dynastie Tchang o Lü-čchiou Jinovi, neodpovídají tomu, co o sobě říká autor předmluvy.

Lü-čchiou Jinův životopis líčí Chan-šana jako buddhistického světce, snad dokonce převtělení Maňdžuśrího. Zhruba ze stejné doby se však zachovala také biografie Chan-šana v *Životopisech taoistických nesmrtelných* od Tu Kuang-tchinga, která byla později převzata i do císařské encyklopedie *Tchaj-pching kuang-ti* sestavené na konci 10. století. Tento pramen hovoří o Chan-šanovi jako o taoistickém poustevníkově a svatém muži. Životopis je zajímavý mj. náboženským synkretismem, tolik charakteristickým pro Čínu; do textu jednoznačně taoistického jsou vpleteny i některé poučky buddhistické:

Nevíme, jaké bylo pravé Chan-šanovo jméno. Žil za éry Ta-li (tj. mezi lety 766–780) v pohorí Tchien-tchaj, na hoře, které se říká Zelená stěna.

Je to místo skryté a nepřístupné, na vrcholku hory i v létě leží sníh, a proto si vysloužila ještě jedno jméno – Ledový útes. Odtud pochází Chan-šanova přezdívka Mistr z Ledové hory. Chan-šan rád skládal básně, a kdykoliv ho napadl verš nebo sloka, napsal je na skálu či list stromu. Našli se zvědavci, kteří si tyto básně opsali. Celkem se jich uchovalo něco přes tři sta. Většinou pojednávají o radostech života v lůně hor, případně si berou na mušku lidské nešvary a nabádají k nápravě pokleslých mravů. Jistý taoistický mistr, Sū Ling-fu, původem z Tung-pcho, z básní sestavil knihu o třech svazcích a opatřil ji předmluvou. Jeden čas byla tato sbírka velmi populární, avšak zhruba po deseti letech náhle zmizela ze světa.

Stalo se to ve dvanáctém roce éry Sien-tchang (r. 872). Jeden adept taoistického umění dlouhého života z Kchung-lingu, nějaký pan Li Che, byl člověk náramně prchlivý, jenž si s oblibou vyléval zlost na nevinných lidech. Jednou se u jeho dveří znenadání objevil žebrák a prosil ho o něco k jídlu. Li Che mu nedal nic a ještě mu hrubě spílal. Žebrák mlčky odešel. Za několik dní přijel Li Chea navštívit neznámý muž na nádherném bělouši a v doprovodu početného houfu bíle oděných sluhů. Li Che jej uctivě pozval dál. Muž se ho zeptal: „Jako bychom se již někdy setkali, nepamatuješ se?“

Li Che se na něj pozorně zadíval a poznal, že je to ten žebrák, kterého před nedávnem vyhnal od svého

prahu. Byl vyvedený z míry, styděl se a nedokázal ze sebe vypravit ani slovo.

Muž Li Cheovi řekl: „Chtěl bys pěstovat Tao, cestu dlouhého života, ale nevíš kudy na to a svévolně ubližuješ lidem. V tvém případě nemůže být o Tao ani řeč. Slyšel jsi o muži jménem Chan-šan?“

„Ano,“ odpověděl Li Che.

„Tak to jsem já,“ řekl ten muž. „Zpočátku jsem si myslel, že si dáš říct, ale nyní vidím, že jsi nepoučitelný. Cesta pěstování dlouhého žití znamená, že člověk se zbaví pozemských žádostí, pečuje o svého ducha a udržuje vnitřní rovnováhu — tak není ničím poután. Na uzdě drží své srdce a hledí si svého těla — tak se nedopouští chyb. Zájmy ostatních staví před své vlastní zájmy a sám nehromadí — tak se v něm kupí vnitřní síla *Te*. Svým úspěchům nepřikládá přílišnou důležitost a díky tomu se nenechá ukolébat k falešnému sebeuspokojení. Své chyby nezveličuje, a tak se mu daří je odstraňovat a podruhé se jich vyvarovat. Za těchto předpokladů uvnitř jeho těla cirkuluje *čchi*, správně naplní všechny vnitřní dráhy, zvenčí pak přichází Zlatý elixír. Teprve tehdy je možné uvažovat o cestě dlouhého života. Ty jsi však od sebe neodsekl Tři jedovaté vlastnosti, klaníš se bohatství a moci, jinými slovy nechápeš, že pod skvrnitou kůží leoparda se schovává vepř.“

Domluvil, vyšel ze dveří a odjel na svém koni. Od té doby se již znovu neobjevil.

Anekdoty z doby Sung

Za dynastie Sung (960–1279) byl Chan-šan dál uctíván především jako buddhistický světec a zároveň byl všeobecně považován za historickou osobnost. Jeho životopis nalezneme v různých historických pramenech té doby, zejména v Can Ningově *Sungských životopisech vznešených mnichů* a v *Záznamech o předávání lampy*. Tyto knihy v podstatě přebírají údaje z Lü-čchiou Jinovy předmluvy a přidávají k nim anekdoty, které kolovaly do té doby ústně. Anekdoty jsou zjevně apokryfní a obsahují ponaučení v čchanovém duchu. Podobné anekdoty, v nichž ústřední postavou je Chan-šan, případně jeho přítel Š'-te a mistr Feng-kan, nalezneme také v sungských sbírkách „výroků“ (*jü-lu*). Řada anekdot se opakovaně objevuje s drobnými odchylkami v různých sbírkách. Uvedme ty nejznámější:

Jednou se Chan-šan tázal mistra Feng-kana: „Jak může staré bronzové zrcadlo odrážet světlo svíce, když ho nikdo nevyleštil?“

Mistr odpověděl: „Konvice z ledu nevrhá stín, opice se snaží ve vodě nahmatat Měsíc!“

„To tedy zkrátka znamená, že zrcadlo světlo neodráží,“ odpověděl Chan-šan. „Prosím o další ponaučení.“

Mistr se na něj obořil: „Sám jsi nic nepřinesl, co ti mám povídat?!“

Chan-šan a Š'-te se uklonili a odešli.

(*Záznamy o předávání lampy*,
27. sv., Životopis mistra Feng-kana)

Jednou povídá mistr Feng-kan Chan-šanovi a Š'-temu: „Když půjdete se mnou do hor Wu-tchaj, budu vás považovat za sobě rovné. Jinak nemáte nárok.“

Chan-šan řekl: „Nikam nejdu.“

Feng-kan na to: „Tak mi nesaš ani po kotníky.“

„Co budeš dělat v horách Wu-tchaj?“ zeptal se tedy Chan-šan.

„Pokloním se Maňdžuśrímu,“ odpověděl mistr.

„To ty mi nesaš ani po kotníky,“ řekl na to Chan-šan.

K této anekdotě existuje ještě pokračování:

Mistr Feng-kan se sám vydal do hor Wu-tchaj, aby se poklonil svatým. Potkal tam starého mnicha a zeptal se ho: „Nejste náhodou reinkarnací Maňdžuśrího?“

Stařec zvolal: „Cožpak je možné, aby se bódhisatva převtělil do dvou různých osob zároveň?“

Mistr před ním padl na kolena, ale když zvedl hlavu, stařec byl pryč.

(Záznamy o předávání lampy,
27. sv., Životopis mistra Feng-kana)

Tchientchajský Chan-šan jednou, když si mniši opékali lilky, vzal rožeň s navlečenými plody a uderil jím do zad jednoho mnicha. Mnich se ohlédl, Chan-šan natáhl ruku s rožněm a zeptal se: „Co je to?“

„Ty jsi ale cvok,“ ulevil si mnich.

Chan-šan se obrátil k ostatním mnichům a povídá: „No řekněte, kolik mi tady ten vyplýval soli a octa!“

(Pchu Ťi: *Shromáždění pěti lamp*, 2. kap.)

Jednou putoval horami Tchien-tchaj mistr Čao-čou a cestou potkal Chan-šana. Na zemi byly kravské stopy. Chan-šan se zeptal mistra: „Ctihodný opate, víte ještě, jak vypadá kráva?“

„Nevím,“ odpověděl mistr.

Chan-šan ukázal na stopy a povídá: „Zde zanechalo své stopy pět set arhatů, kteří se vydali na procházku do hor.“

„Když to jsou arhati, proč na sebe vzali kravskou podobu?“ opáčil mistr.

„Nebesa, ó Nebesa,“ zvolal Chan-šan.

Mistr Čao-čou se od plic rozesmál.

Chan-šan se ho zeptal: „Co to děláte?“

„Nebesa, ó Nebesa,“ odpověděl mistr.

„Ten utřinos nakonec jedná jako skutečný mudrc!“ zvolal Chan-šan.

(Pchu Ťi: *Shromáždění pěti lamp*, 2. kap.)

Slavný čchanový mistr Pchu-juan z Nan-čchanu, nebo to snad byl Cchung-šen z Čao-čou, navštívil klášter Kuo-čching. Tam potkal Chan-šana a Š'-teho a řekl jim, co si o nich myslí: „Už dávno jsem o vás slyšel, ale když vás teď vidím, je mi jasné, že jste jen dva vodní buvoli!“

Chan-šan a Š'-te se začali trkat jako dva skuteční buvoli. Mistr je okřikl a oni na něho vycenili zuby.

Jednou se Chan-šan a Š'-te zeptali mistra, co zrovna dělá. Odpověděl, že se modlí k pěti stům arhatů. Chan-šan a Š'-te na to řekli: „Pět set krav.“

„Proč pět set krav?“ zeptal se jich mistr.

„Nebesa, ó Nebesa!“ vykřikl Chan-šan a mistr na to odpověděl hurónským smíchem.

(Pchu Ťi: *Shromáždění pěti lamp*, 2. kap.)

Jednoho dne Š'-te zametal, náhodou ho spatřil opat kláštera a zeptal se ho: „Říkají ti Š'-te, Sebranec, protože tě kdysi, opuštěného, u cesty sebral mistr Feng-kan. Ale jaké je vlastně tvé pravé jméno a odkud pocházíš?“

Š'-te odložil koště a zůstal stát, s rukama skromně svěšenýma podél těla. Když opat své otázky opakoval, vzal Š'-te opět do rukou koště a dál zametal. Viděl to Chan-šan a začal se bušit do prsou a volat: „Nebesa, ó Nebesa!“

Š'-te byl překvapen: „Co to děláš?“

Chan-šan odpověděl: „Nevíš, že když u sousedů někdo umře, sluší se hlasitě projevit soustrast?“ Tu se oba dali do tance, střídavě se smáli a plakali a společně opustili klášter.

(Pchu Ťi: *Shromáždění pěti lamp*, 2. kap.)

Životopis očima čtenářů básní

Otázka kdy a zda vůbec nějaký Chan-šan žil a kdy byla sestavena sbírka jeho básní, zůstává otevřená. Nejblíže pravdě se zdá být názor, že Chan-šan, podivínský poustevník v horách Tchien-tchaj, žil na počátku dynastie Tchang, někdy v 7. století. Zhruba o sto let později byl Chan-šan již uctíván jako buddhistický světec, zároveň však jej taoisté považovali za jednoho ze svých nesmrtelných. Jeho básně se staly populární, byly stále častěji opisovány a napodobovány a zřejmě ve druhé polovině 8. století začaly být pořádány do různých sbírek, z nichž se nakonec zachovala pouze jednosvazková edice s Lü-čchiou Jinovou předmluvou. Podle jazyka a stylu Lü-čchiou Jinovy předmluvy lze usuzovat, že pořadatelem sbírky básní připisovaných Chan-šanovi (a pravděpodobně i některých básní) byl nepříliš vzdělaný mnich nebo laik, který shromáždil básně různého původu a přisvojil si jméno dvorského hodnostáře Lü-čchiou Jina, aby knize dodal na vážnosti. Vznik sbírky je nejspíš spojen s kultem čchanového světce Chan-šana, jehož počátky sahají do poloviny 8. století.

Do sbírky byly bez rozdílu pojaty básně z různých dob, básně historického Chan-šana, stejně jako díla, která pod jeho jménem psali pozdější napodobitelé. Jejich pořadí je víceméně náhodné, jednotlivé básně nemají názvy a jsou průběžně číslovány. Pozdější čtenáři Chan-šanových básní si ovšem s jejich autentičností

hlavu nelámali. K jejich výkladu přistupovali zpravidla tak, jak je v Číně běžné, a básně, aniž by si kladli otázku autentičnosti jednotlivých skladeb, považovali za přímé svědectví Chan-šanova života. Životopis, jak jsme ho v různých variantách včetně apokryfních anekdot právě uvedli, si čtenáři dále obohacovali o detaily, které lze vyčíst z básní. Při sestavování této antologie jsme se pokusili o něco podobného.

Podle básní se Chan-šan jeví jako muž původem z rodiny císařského úředníka, jenž v mládí získal klasické konfuciánské vzdělání a snad složil i některou z nižších státních zkoušek a po určitý čas zastával nevýznamný úřad. Záhy však na úřednickou dráhu rezignoval a odešel se ženou a synem na venkov, kde žil životem prostého rolníka. Ve volných chvílích se těšil četbou svých oblíbených knih *Tao-te-ťingu* a *Knihy mistrů Čuanga* a také se věnoval alchymii i různým taoistickým praktikám s cílem odhalit tajemství dlouhého života.

Ani tento život jej však nedokázal uspokojit. Pronásledovalo jej pomyšlení na lidskou smrtelnost a také toužil osvobodit se od strastí pozemského života. Odešel tedy do hor Tchien-tchaj na jihu dnešní provincie Če-ťiang a stal se zde poustevníkem. O samotě v horách napsal své nejkrásnější básně, v nichž hovoří o nebezpečí i kráse hor, o tom, jak hladoví a mrzne, a přece by svůj život nevyměnil za nic na světě.

Chan-šanovy básně mají zároveň symbolický význam, jsou vyjádřením cesty za pravdou v duchu

čchanu. Obtížné výstupy na vrchol, kdy cesta se objevuje a zase vytrácí, sezení na skalisku, mlha a tma v roklicích, oblaka a slunce nahoře na skalním útesu, to vše lze chápat jako obrazné vyjádření obtížné cesty za probuzením, na jejímž konci náhle skrze mraky pochybností zazáří světlo poznání a duše probuzeného, volná jako pták, bezstarostně a bez cíle plyne po čisté obloze.

Literární odkaz

Za dynastie Sung, kdy buddhismus stále ještě prožíval v Číně období rozkvětu, šířily se Chan-šanovy básně v opisech a také se objevila první vydání ve formě tištěné knihy. Několikrát byly Chan-šanovy básně vydány tiskem v samotném klášteře Kuo-čching. Slavní mužové této doby dobře znali Chan-šanovo dílo a mnozí psali vlastní básně Chan-šanem volně inspirované. Nejznámějším dílem tohoto druhu je *Dvacet básní ve stylu Chan-šana a Š'-teho* od politického reformátora a také básníka Wang An-š'a (1021–1086). Zajímavým svědectvím o oblibě, jíž se Chan-šanovy básně těšily mezi sungskými vzdělanci, je dopis, který r. 1189 napsal neokonfuciánský filosof Ču Si (1130–1200) příteli Č'-nanovi, mnichu v klášteře Kuo-čching:

Máte kvalitní exemplář Chan-šanových básní?
Pokud ne, nemohl byste pro mne dát tuto knihu

vytisknout? Prosil bych, aby znaky na tiskařské desce byly vyryty poněkud větší, bude se mi to lépe číst. Až bude kniha hotová, co nejdříve mi ji pošlete, stačí, když ji dáte dopravit do kanceláře pana Čao v Lin-anu, on už si jistě poradí, jak mi ji doručit.

Muž v horách Čchü-chuang (Ču Si)

Po pádu dynastie Sung zájem o Chan-šana mezi vzdělanými muži v Číně upadal zároveň s tím, jak v intelektuálních kruzích upadal zájem o buddhismus. Chan-šan a Š'-te se postupně proměnili v bůžky Che a Che lidového náboženství. Posláním bůžků, jejichž jména spojena dohromady (*che-che*) připomínají hlasitý smích a zároveň tvoří slovo s významem „soulad“, bylo udržovat soulad mezi manžely. Roku 1731 jejich postavení v čínském lidovém pantheonu posvětil oficiální edikt císaře Jung-čenga. V čínském lidovém umění je vyobrazení Chan-šana a Š'-teho jako bůžků Che-che oblíbeným blahopřejným motivem, který se používá zejména o svatbách. Z rozchechtaných bláznů oblečených do ubohých cářů se stala dvojice usměvavých růžolících mladíků, z nichž jeden drží v ruce lotosový květ (čínsky *che*) a druhý malou skříňku (také *che*). Chan-šan jako básník byl v té době v Číně téměř zapomenut. Když ve druhé polovině 18. století dvorní učenci sestavovali na příkaz císaře knižnici všech cenných literárních děl minulosti, známé *Š'-kchu čchüan-šu*, zařadili sice sbírku Chan-šanových básní do oddílu *Díla buddhistických mnichů*, nepovažovali ji však

za mimořádný literární skvost. Své rozhodnutí pojmout sbírku do knižnice zdůvodňují tím, že „Chan-šanovy básně obsahují cenná mravní ponaučení“, a dále poukazují na její starobylost. O umělecké hodnotě básní pouze lakonicky poznamenávají, že „jsou tam verše obratné i verše nedbalé“, a dále hovoří o tom, že Chan-šanovy básně jsou vlastně buddhistickými *gáthami* a nelze od nich očekávat básnickou vytríbenost.

Jiný byl Chan-šanův osud v Japonsku, kam se jeho básně dostaly pravděpodobně na počátku dynastie Sung. Pod japonskými jmény Kanzan a Džitoku jsou Chan-šan a Š'-te od té doby uctíváni v zenových klášterech, kde se uchovaly i nejstarší čínské exempláře knihy Chan-šanových básní.

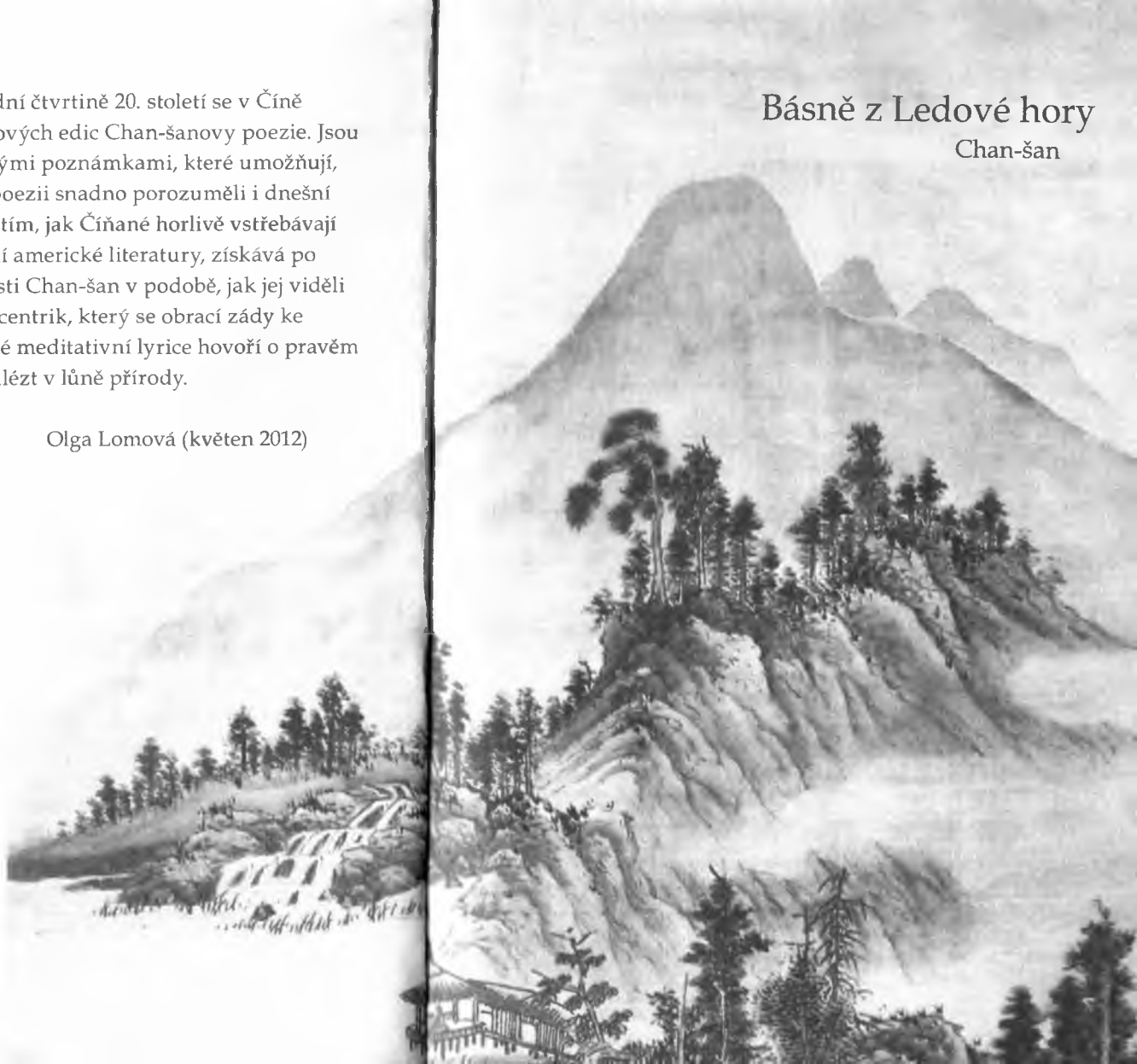
Prostřednictvím zenu ovlivnil Chan-šan také japonskou poezii a výtvarné umění.

V Číně byl Chan-šan znovu objeven teprve v desátých letech 20. století. Generace Májového hnutí, která hlásala příchod „nové kultury“ a v rámci úsilí o radikální společenské změny vytvářela také moderní spisovný jazyk, obdivovala britkost a přímočarost Chan-šanových společenských satir a jeho nečesaný jazyk. V očích Májovců byl Chan-šan, ne zcela právem, především kritikem tradiční společnosti a básníkem, jenž odvrhl klasický jazyk a komplikované básnické formy. Chan-šan tehdy ovšem zaujal literární kritiky a historiky, nikoliv básníky, kteří nacházeli víc inspirace u Byrona, Goetha, Whitmana a Thákura než v čchanu.

Teprve v poslední čtvrtině 20. století se v Číně objevilo několik nových edic Chan-šanovy poezie. Jsou opatřeny podrobnými poznámkami, které umožňují, aby tisíc let staré poezii snadno porozuměli i dnešní čtenáři. Zároveň s tím, jak Číňané horlivě vstřebávají podněty z moderní americké literatury, získává po staletích na vážnosti Chan-šan v podobě, jak jej viděli beatnici — jako excentrik, který se obrací zády ke společnosti a ve své meditativní lyrice hovoří o pravém poznání, jež lze nalézt v lůně přírody.

Olga Lomová (květen 2012)

Básně z Ledové hory Chan-šan

O poezii

1. (312)

Máš Chan-šanovy básně ve svém domě?
Ty lepší nežli sūtry jsou...
A proto si je zapiš na zástěnu
čas od času u nich spočíň myslí svou

2. (1)

Kdo chce mým básním navždy porozumět
musí čistou mysl zachovat
Dnes lakomství a hrabivost
zítra umírněnost
hned lež a podvod, pak opravdovost znát...
Je-li toto zahnáno, zmizí i špatná karma
s důvěrou přijme Buddha vaši pravou podstatu
Dosáhni buddhovství zde a nyní
rychle, rychle jako Lü Ling

Podle *karmy*, zákona o příčině a následku, je vše, co se člověku stane během života, výsledkem působení jeho činů v předchozích životech. Právě tak i každý nynější čin je opět příčinou, která se projeví v budoucnosti.

Pravá podstata (*čen-sing*) je nejvlastnější lidská podstata, totožná s buddhovstvím. Každý je potenciálně buddhou; buddhovství však dosáhne teprve tehdy, když nahlédne iluzorní povahu světa a oprostí se od svých pošelilých tužeb. Tato podstata je podle učení *čchanu* totožná s prázdnotou.

V šestém verši Chan-šan cituje obraz „trojnásobného uchýlení“, obřadní formule, jíž si budoucí mnich vyprošuje přijetí do kláštera. V posledním verši básně užívá zase formulku běžnou v taoistických zaříkáních: „...rychle, rychle jako Lü Ling.“ Lü Ling je rychlonohý démon z průvodu boha hromu.

3. (286)

Výš, výš než všechny vrcholky
nad které hledím — širošírá dálka
sedím tu sám, zapomněl na mě svět
a Měsíc odráží se v chladném prameni
Ten v prameni však není Měsíc
jenž pluje si po černém nebi sám
Zpívám tuto píseň pro vás —
ostatně v ní není žádný čchan

Měsíc, jenž se zrcadlí ve vodě, ale ve skutečnosti je na nebi, je konvenční příměr k učení čchanového mistra, jehož slova zrcadlí pravdu, aniž by sama byla pravdou. Pravda je obsažena v buddhovské podstatě, kterou každý nosí ve svém srdci a jejíž uchopení je možné pouze skrze osobní prožitek. Měsíc v úplňku, dokonale kulatý a prázdný, evokuje rovněž mysl člověka, jenž již dosáhl probuzení.

4. (286)

Jistý profesor jménem Wang
posmíval se mnoha chybám mých veršů:
„O vosí linii jsi zřejmě nikdy neslyšel
a nevíš, co znamená koleno jeřába
O metru verše nemáš ani potuchy
a užíváš jen obyčejná slova“
I já se směju, když ty veršuješ.
Jako kdyby slepec zpíval o slunci

„Vosí linie“ a „koleno jeřába“ jsou pojmy tradiční poetiky a označují prohřešky proti metrickému vzorci předpokládanému u pětislabičného osmiverší.

5. (186)

Host kritizoval mistra z Chan-šanu:
„Tvým veršům chybí pravé zásady“
Což jsem nečítal o starověkých mudrcích
kteří se za chudobu nikdy nestyděli?
Já musel jsem se jeho slovům smát
Vést nafoukané řeči je tak snadné
Jak rád bych tě viděl na svém místě
z jediného haléře se radovat

6. (180)

Kolik mých současníků z Tchien-tchaje
neví nic o muži z Chan-šanu
Nechápou jeho pravdu, a přece tvrdí
že jeho slova jsou jen prázdné tlachy

7. (99)

Všechny ubohé literáty pronásleduje neštěstí
nás vždycky nejvíc trápí zima, hlad
Máme dost času na psaní básní
zaníceně čmáráme — a každý z nás je tomu rád
Kdo by však četl díla takových ztroskotanců?
Proto ti radím, přestaň s těmi nářky
I kdybychom psali na nejjemnější rýžový koláč
ani toulaví psi by si nekousli

O životě
na venkově

8. (222)

Za časů mého života na vsi
nebyl mi nikdo roven a každý mne ctil
Když jsem se však včera do hlavního města vypravil
dívali se za mnou křivě dokonce i psi
Někoho urážejí moje úzké kalhoty
jinému zase vadí příliš dlouhý kabát
Vypíchnete-li krahujci obě oči
jak vznešení a úctyhodní se pak zdají vrabci

9. (27)

Slaměná střecha, zde bydlí venkovan
Jen málokdy kůň před vraty mu zastaví
V temných lesích hejna ptáků
v širokém potoce se ryby skrývají
S dětmi tu sbírám lesní plody
a orám s ženou pole na svahu
Však uvnitř v domě, co tam mám?
Jen stojan u lůžka, kam knihy odkládám

Báseň nese stopy inspirace starší poezii. Chan-šan parafrázuje 5. báseň ze série Pítí vína básníka Tchao Jüan-minga (365–427).

10. (16)

Bydlím pod zeleným převisem
dvůr zarostlý, nechce se mi žnout
a stále nové výhonky tu vyrážejí
prastaré skály strmí do výšky
opice mé bobule si přicházejí utrhnout
volavka loví ryby v rybníce
pod stromem sedím a pro sebe si mumlám
s několika svitky nesmrtelných v ruce

Svitky nesmrtelných (*sien-šu*) jsou taoistické spisy o alchymii
a pěstování dlouhého života.

11. (35)

Ve třetím měsíci, když housenky bource
jsou ještě docela malé
přicházejí dívky trhat květy
U zdi pak honí motýly
a dole u rybníka házejí kameny po žábách
Sbírají švestky do širokých rukávů
zlatými sponami do vlasů
vyhrabávají bambusové výhonky
O vkus se lze donekonečna hádat
ale tady je to hezčí než u nás doma

12. (119)

V šestém měsíci, když rolníci prchají před vedrem
kdo se mnou vypije mírku vína?
Vyložil jsem pestrobarevné plody
a přesto sedím u džbánu sám.
Místo rohože mám trochu slámy
místo talířů si banánové listy prostírám
Když se pak opiji a hlavu podpírám
Suméru je malinká jak střela kuše

Suméru je v indické mytologii obrovská hora, střed světa,
přístupný pouze bohům.

13. (15)

Otec s matkou zanechali velké dědictví
u nás na venkově nikdo nezávidí
Má žena při práci, tkalcovský stav klape
děti si hrají a neustále žvatlají
Tlesknutím ruky se roztančí květy
bradu si podpírám a ptákům naslouchám
Kdo by mi tady prokazoval pocty?
Jen dřevorubec občas zajde k nám

Venkovskou idylu, život odvrácený od světské slávy,
vykresluje Chan-šan v duchu imitací písní *jue-fu*. Přebírá zde
a jen volně obměňuje některé verše z 6. písně na melodii Cesta
je těžká od básníka Pao Čaoa (1. pol. 5. stol.).

14. (184)

Posmívají se mi: Jaký jsem to strašný křupan
jaký jsem to vlastně popleta!
Můj klobouk prý nemá správnou výšku
pásek nadvkrát si omotám
Ne že bych neměl ponětí o módě
jenže bez peněz se oblékneš dost těžko
Až jednou budu velký boháč
svým kloboukem zastíním i tuhle pagodu

15. (36)

Na východ ode mne bydlí stará žena
zbohatla najednou, jen před pár lety
Nemívala dříve o moc víc
a dneska se mi směje, že nemám vůbec nic
myslí, že nesahám jí po paty
I já se směju, že si polepšila snad
Tak jeden druhému se budem smát
od východu, od západu napořád

16. (142)

Někteří lidé mají zřejmě spořivější povahu
jenže skrblictví není zrovna podle mého gusta
Vetché šaty jsem prodřel častým tancem
a džbán je prázdný, vždyť při zpěvu rád připíjím
Rádně si nacpu břicho, taky se rád najím
a nohy nenechám si uběhat
Až bude plevel prorůstat naší lebkou
hořce bychom mohli litovat

17. (135)

Člověk nežije ani sto let
a starostí má jako na tisíc
Sotva se dostane z vlastních potíží
děti a vnuci dalšími ho zatíží
Hned postarat se o moruše
hned sázet rýži musí jít —
tak běž a hod' své závaží do moře
až klesne ke dnu, poznáš, co je klid

Tanec a připíjení v této básni s největší pravděpodobností nejsou projevem nevázané zábavy, ale součástí obřadů na počest bohů či předků. Nasvědčuje tomu sloveso *cchuej*, připíjet, které se používá pouze v souvislosti s obřady. Horlivými tanečníky na takových obřadech byli ve starověku zejména konfucianští vzdělanci.

Pátý a šestý verše naráží na epizodu o krtkovi z *Mistra Čuanga*.

18. (126)

Nové zrní ještě nedozrálo
a já už všechno staré spotřeboval
Šel jsem si proto půjčit jeden korec
přede dveřmi váhavě jsem stál —
vyšel sedlák, že mám se zeptat ženy
Zeptej se muže, řekla, a nikdo nepozval mě dál
Když chudák prosí, lakomec mu nedá nic
Tím tvrdší bývá, čím toho má víc

19. (158)

Už dříve jsem býval pěkně na mizině
dnes v hluboké chudobě, hořkém chladu
s čímkoliv začnu, nic se nedaří
kamkoliv přijdu, každý mne odstrkuje
Musím-li projít blátem, uklouznu
sedím-li s vesničany, v břiše mi zakručí
A od té doby, co jsem ztratil svou strakatou
kočičku, obléhají mi džbán s rýží krysy

První dva verše přebírají jen s malými obměnami slova
Tchao Jüan-mingova z jeho předmluvy k básni Psáno
v pohnutí.

O lidském údělu
a zaslepené mysli

Od Chan-šana jsou tyto řádky
 jehož slova neříkají lidem nic
 Jak rád si každý lízne medu
 však nepříjemné hořké léky bývají
 Co se vám líbí, je důvodem k radosti
 co se vám protiví, jenom k nenávisti
 Podívejte se však na ty loutky:
 po jediném výstupu si nezahrají víc

Jak blaze muselo být, když vládl Chaos
 Vždyť nejedli jsme ani nemočili
 Kdo nás to navštívil se svým nebozezem
 a vyvrtal do nás devět děr?
 Denně se musíme obléknout a nakrmit
 pak každoročně patálie s daněmi
 Tisíce z nás se přou o haléře
 zplna hrdla řvou a nohy si mohou uchodit

V knize Mistra Čuanga se vypráví příběh o smrti Chaosu: Pán Jižního moře se nazýval Třpytivý, pán Severního moře Bouřlivý a pán Středu Nevědomý (Chaos). Třpytivý a Bouřlivý se často setkávali v zemi Nevědomého a Nevědomý se k nim vždy choval přívětivě. Třpytivý a Bouřlivý přemýšleli, jak by se Nevědomému odvděčili za jeho dobrotu. Nakonec se usnesli: „Všichni lidé mají sedm otvorů k vidění, slyšení, jidlu a dýchání, jen on žádné nemá. Zkusíme mu je vyvrtat.“ Každý den mu vyvrtali jeden otvor. Sedmého dne Nevědomý zemřel (Čuang-c', VII. 6.). Chan-šan, který na tento příběh naráží, si přidává ještě dva otvory, aby výčet byl úplný.

22. (253)

Na počátku rozdělil nebe a zemi
pak člověka do jejího středu posadil
Aby nás zmátl, plive chuchvalce mlhy
a vydechuje vítr, aby nás probudil
Dává-li bohatství a čest, jen šetří nás
trestá-li, posílá bídu s nouzí, špatný čas
Vy tupí křupani se svými nářky
všechno záleží jen na Pánu nebes

Pánem nebes je možné rozumět Tao, o němž Lao-c' říká:

Je věc, která se i ve zmatenosti naplňuje.
Před nebem i zemí tu již byla,
tak tichá, tak osamělá.
Sama trvá a nemění se.
V kruhu se pohybuje a neuvádí se v nebezpečí.
Lze ji nazvat Matkou světa.
Neznám její jméno.
Nazývám ji smyslem.
(Lao-c': *Tao-te-fing*, 25)

23. (223)

Smrt a život předurčeny jsou
bohatství a úctu nebe naděluje —
tak pravil jeden člověk ve starověku
a říkám vám, že to dodnes pravda je
I mudrc klidně může zemřít v mladém věku
dlouho žít se chce jen bláznovi
Poklady hromadí jen prázdné hlavy
ani halěr nemá ten, kdo něco ví

S'-ma Niou byl smutný a řekl: „Všichni lidé mají bratry,
jen já žádného nemám.“ C'-sia odpovéděl: „Slyšel jsem, že
smrt a život mají své určení, bohatství a úcta přicházejí z nebe.
Vznešený je svědomitý a bez poskvrny, mezi čtyřmi moři jsou
všichni jeho bratři. Proč by se měl Vznešený trápit, že nemá
žádné bratry?“ (Konfucius: *Hovory*, XII. 5).

Vyhlížím: Ach! Kam až mé oko dohlédne
v nekonečné dálce bílá oblaka
Jen vrána, nafouklá a tlustá, zakráká
Luan a Feng však bloudí, hlady padají
Ušlechtilí koně rozptýleni jsou po širé stepi
jen chromí osli ve velké hale hýkají
Záhada cesty nejvyšších nebes je tak veliká
nad rozvlněnou hladinou se vznáší hnízdo střízlíka

Luan a Feng jsou nádherní ptáci čínského bájesloví, zpravidla překládání jako fénix, ačkoliv se k nim nepojí žádný mýtus o zmrtvýchvstání.

Velkou halou je míněno místo, kde se konaly úřednické zkoušky.

V závěru básně Chan-šan odkazuje na epizodu z knihy *Mistra Čuanga*, podle které legendární císař Jao žádal kdysi poustevníka Sü Joua, aby převzal vládu nad říší. Sü Jou mu odpověděl: „Vy jste uvedl říši do pořádku. A protože je říše v pořádku, stal bych se vládcem pouze pro své jméno. Jméno je hostem skutečnosti. Měl bych tedy chtít zaujmout postavení hosta. Střízlík si staví hnízdo v lese plném stromů, a přece potřebuje jen jedinou větvíčku. Krtek pije z velké řeky, a přece spotřebuje jen tolik vody, aby utišil žízeň. Jděte domů! Nenaléhejte na mne, pane. Nemám s tou říší nic společného“ (*Čuang-c'*, I. 3).

„Nikdy necestovat tam ani zpět
co je lidskost a povinnost — do smrti nevědět“
Držíme-li se pouze povrchu těchto slov
záhy se propadneme do lži a zmatku
Jestliže tato slova otevrou malou cestu
stojí na počátku velká lež
Kdo si z pokrytectví dělá ztečný žebrík
řeže si na něj větve se špičatými trny

Chan-šan zde varuje před nebezpečím špatného chápání nauky Lao-c'ovy a jejího zneužívání jako omluvy pro bezohledný a rozhazovačný život. Lidskost (*žen*) a povinnost (*i*) patří mezi základní ctnosti konfucíánské morálky. Lao-c' považuje vznik těchto pojmů za projev skutečnosti, že jejich autentický obsah se ztratil. Hovoří o tom v 18. kapitole *Tao-te-fingu*, na kterou se zde Chan-šan odvolává:

Když se ztratí velký smysl, objeví se lidskost a povinnost.
Když se objevuje chytrost a vědomosti, přicházejí velké lži.
Žijí-li příbuzní ve svárech, je třeba synovské úcty a lásky.
Zavládne-li ve státě zmatek, nastupují věrní úředníci.

(18. kap.)

První verš je ohlasem závěru 80. kapitoly *Tao-te-fingu*, kde se říká:

Sousední země mohou ležet na dohled, že zaslechnou v nich z jedné do druhé křik kohoutů a štěkot psů:

A přece lidé zestárnou a zemřou, aniž by někdy cestovali tam či sem.

26. (104)

Boháči měli slavnost ve veliké síni
pod mihotavě hořícími světly lampiónů.
Náhle se objevil muž, jenž neměl ani na svíčku.
Chtěl aspoň pobýt na okraji kruhu světla.
Koho by napadlo, že jej vyženou?
Ven! Ven! Zalez si zpátky do tmy!
Což by jeden člověk mohl ubrat jasu?
Neslýchané! I světlo pro sebe si ukradnou!

Báseň je inspirována příběhem Sü-wu, chudé přadleny ze statu Čchi, kterou sousedky vyhnaly ze společné prástky, když nemohla přispět vlastní svíčkou k osvětlení místnosti (*Lie-nu-čuan*).

První dva verše jsou variací na píseň *jüe-fu*, konkrétně na melodii Siang-feng-sing.

27. (140)

Na sever od města žil kmotr Čung
v jeho domě byla vždy hojnost masa a vína
Tenkrát, když zemřela jeho žena
naplnila se hala smutečními hosty
Ale teď, když odešel sám starý pán
nepřišel nikdo, aby ho oplakal –
Ti, kdo pili z jeho pohárů a hltali jeho pečeně
jak chladná mají srdce!

28. (87)

Deset tisíc mil od domova
tasíš meč proti Hunům
budeš-li mít štěstí, zemřou oni
budeš-li mít smůlu, půjde o krk tobě
Jejich životy nešetříš
bude to snad zločin, když si vezmou tvůj?
Já ti však prozradím tajemství věčného vítězství –
nejlépe jednáš, když nepřeješ si nic

Podle učení čchanu je jediným správným postojem zbavit se
lpění, po ničem netoužit ani nic neodvrhnout; jen tak lze získat
vše. „Být v Tao není těžké, stačí si nevybírat“ (*Sin-sin-ming*).

29. (110)

Někteří lidé se rádi chlubí
myslí si, že mají větší talent nežli Kchung a Čou
Pohled'te na ty zarputilé, umíněné hlavy
surové a nezřízené mravy
Přivaž je k lanu a zaber – ani se nepohnou
píchni je šídlem – neucítí nic
Stejně jako jeřáb pana Janga
bohužel se narodili jako pitomci

Kchung je Kchung-fu-c', Konfucius. Čouem je míněn vévoda
z Čou, jeden z příkladných vladařů starověku, Konfuciem
vyzdvihovaný jako ideál moudrého panovníka.

O jeřábu pana Janga se traduje následující anekdota: Jistý
Jang Šu-c' měl jeřába, jenž uměl výborně tančit. Když se jednou
chlubil talentem svého ptáka, projevíli posluchači přání spatřit
jeho umění. Jeřáb však odmítl tančit, stál tam jako pitomý a jen
čepýřil peří (*Š'-šuo sin-jü*).

30. (103)

Hříchy druhých se nemají potírat
vlastní ctnosti se nemají vynášet
Je-li třeba, jednej dobře
a jestli není, ustup zpět
Vysoké příjmy nesou velké povinnosti
hluboké myšlenky tě na mělčinu vyplaví —
Tyhle řeči slyším pořád dokola
ani malé dítě už to nebaví

31. (129)

Jak dobře vychovaný, jemný chlapec
a jak sečtělý je v klasikách a v dějinách
Všichni ho oslovují „pane profesore“
každý o něm říká, že je „vzdělanec“
Úřadu ani hodnosti zatím nedosáhl
ale ani v orání se nevyzná
Místo zimních šatů má jen rozedraný plášť
ze samých knih už neví, co je zač

Chan-šan skládá báseň z citátů vybraných z knih konfuciánů
a zesměšňuje tak jejich věčné poučování.

Unikneš snad četbou smrti?
 Unikneš snad četbou bídě?
 Proč se tedy každý učí číst?
 Protože pak snadno vyšvihne se nad ostatní
 Nejzdatnější muž, neumí-li číst
 nenajde v tomto světě obživu
 Ponoř svoji medicínu do česnekové omáčky
 a zapomeneš, že je tak hořká

Tři nebo čtyři slabomyslné hlavy
 nic nedělají doopravdy ani upřímně
 Ještě neprostudovali Deset spisů
 a už je svádí kritika
 Vezmou si Běh učencova života
 a nazvou ho Kodexem loupežníka
 Přitom jsou jenom jako knižní mol
 jenž folianty druhých polyká

34. (208)

Vidím člověka, jenž druhého podrazí
jak někoho, kdo nese koš s vodou
Ať běží domů seberyhleji
co zbude v koši, až tam dorazí?
Pozorují-li člověka, který je podváděn
jeví se mi jako pažitka v zahradě
Denně ho dočista oškubou –
v kořeni však stále zůstává on sám

V posledním verši Chan-šan znovu naráží na nejvlastnější
podstatu člověka, jeho buddhovství.

35. (148)

Muž s jasnou hlavou, silným tělem
zvládne každou z Šesti dovedností
Obrátí-li se k jihu, skončí na severu
Chce-li na západ, k východu je hnán
Jako okřehek je unášen proudem
ve větru jak suchá tráva poletuje sám
Vy se ptáte, kdo to je?
Bída mu říkájí – a nouze se jmenuje

Šest dovedností vzdělaného Číňana ve starověku: etiketa,
hudba, střelba, řízení vozu, kaligrafie a matematika.

Okřehek je drobná vodní rostlina, která není kořeny vrostlá
do země, ale pluje na hladině. V čínské poezii je často obrazem
člověka bezmocně unášeného vírem osudu. Podobný význam
má i obraz suché stepní trávy poletující ve větru.

36. (137)

Vznešený Tung, ač věkem ještě mlád
měl volný přístup k císařskému dvoru
V košili žluté jako kachní peří
připomínal postavy z krásných obrazů
Vždy se jen na bělouši přehnal
rychlý jak vítr zvířil rudý prach.
U cesty se za ním všichni ohlíželi —
v jakých se ten člověk zrodil komnatách?

Vznešený Tung je Tung Sien, jenž žil za panování císaře Aje v době rané dynastie Chan (konec 1. stol. př. n. l.). Pro svou krásu se stal císařovým oblíbencem a v pouhých dvaceti dvou letech získal hodnost maršála. Po císařově smrti však byl svého úřadu zbaven a spáchal sebevraždu. Jeho životopis najdeme v *Kronice dynastie Chan*.

37. (62)

Stmívá se a dívky žertují
vítr nese jejich vůni celou ulicí
šaty zdobené sponami se zlatými motýly
mandarínské kachny z jadeitu na nefritové jehlici
komorné zahalené v rudém hedvábí
v purpurovém brokátu zas eunuši
bílé spánky mám a mysl neklidnou
kam ztratila se cesta — netuším

38. (23)

Řekla: Mou vlastní je Chan-tan
poznáš to z melodie mého hlasu
Tak pojď, doprovod' mne do mé tajné skrýše
dlouho potrvá, než ti staré písně přezpívám
Jsi opilý, tak o návratu pomlč
Zůstaň, slunce ještě nestojí nám nad hlavou
V ložnici mám pestře vyšívanou deku
na lůžku stříbrném ji prostírám.

Město Chan-tan (v dnešním Che-peji) bylo ve starověku proslaveno vynikajícími zpěvačkami a krásnými kurtizánami. Dívka z Chan-tan je pojem široce užívaný v lidových písních i umělé poezii.

39. (128)

Dívka provdaná za starce
stěží se smíří s jeho šedinami
Mladému ženichu se oškliví
vráscitá tvář staré nevěsty
Když ale stařec starou si vezme
nemají co si vyčítat
A krásná dívka láskou zahrne
milujícího mládence

Vám, jedlíci masa, chtěl bych říct:
 Moc času k jídlu vám už nezbývá
 V tomto životě sklízíte, co v minulém jste zaseli
 a dnes už jste si zařídili příští
 Přesto se staráte jen o okamžitý požitek
 nemáte hrůzu z utrpení dalších životů
 Jednou vlezla krysa do džbánu se zásobami
 a když se nažrala, už nevylezla na světlo

Veršovaná ponaučení o řetězu příčin a následků, smrti
 a zrození, který neskončí, dokud lidé nepřemohou své špatné
 sklony, jsou charakteristická pro anonymní poezii buddhistick-
 ých mnichů.

Jaký to tu máte skvělý výčep
 plný toho nejlepšího vína
 Ach — a korouhve vlají vysoko ve větru
 daleko široko nikde tak plná míra
 Divíte se, proč vám stojí obchody?
 Asi tu mají hodně psů, co koušou
 Jen se mladík přijde trochu napít
 psisko rafne a vyhání ho z hospody

Příběh o psu, který odháněl nic netušícímu hostinskému
 zákazníky, je znám z knihy starověkého filosofa Chan-feje, kde
 slouží jako parabola o špatném zacházení panovníka s per-
 spektivními rádci. Chan-šan užívá známý příběh k sarkastické
 poznámce na adresu klášterů, kde se při výchově noviců použí-
 valy příliš surové metody. Například mladý mnich, který chtěl
 vstoupit do čchanového kláštera, býval příkře odbyt, aby se
 vyzkoušela vážnost jeho záměru a touhy po poučení, přičemž
 někteří mistři doby Tchang byli svou hrubostí přímo proslulí.
 Přirovnání kláštera k výčepu je nasnadě: na krčmách se vyvěšo-
 valy praporečky stejně jako na kláštorech, kde přijímali novice;
 „chlapeček“, běžné oslovení hospodského sluhy, je zároveň
 oslovením novice v buddhistickém klášteře.

Za našich dnů se vyskytují lidé
kteří nejsou dobří ani zlí
Co to znamená být pánem v domě, nevědí
jak hosté bydlí hned tu a hnedle onde
Ti však, kdo tráví čas tímto způsobem
jsou jen beznadějní hlupáci
I když i oni v sobě nosí magickou věž
přesto vedou jen otrocký život

Báseň je založena na hře slov pán (ču) a host (kche), která jsou zároveň filosofickými pojmy. Hovoří se zde o pravém poznání, jak jej chápe čchan a zejména škola Cchao-tung. Pánem je míněna buddhovská podstata, již nosíme ve svém nitru a která je zároveň jedinou pravou, objektivně existující skutečností. Hostem je naopak svět mimo nás, svět falešných iluzí, který chápeme nedokonale, pokud jej vnímáme prostřednictvím svých subjektivních dojmů a neprohlédli jsme jeho prázdnotu. Pravé poznání vede k pochopení prázdnoty a vše prostupující buddhovské podstaty, tj. k odstranění hosta a nastolení pána.

Magická (zázračná) věž (*ling-tchaj*) je termín pocházející od Čuang-c'a, kde byl původně použit ve významu „srdce“, tedy mysl či duše. Zde však je metaforou pro buddhovskou podstatu.

K jídlu si vaří oblázky
studnu začínají kopat, až když mají žízeň
Ještě se tolik namáháte s leštěním cihly
stane se snad někdy zrcadlem?
Buddha řekl, že jsme od počátku stejné podstaty
všichni v sobě dokážeme najít pravou bytost
Ale myslíme-li pouze v protikladech
nikdy se nezbavíme úsilí a sporů

Báseň je bohatá na literární narážky a odkazy. První verš odkazuje k anekdotě v *Šurangama sūtre*, druhý verš parafrázuje myšlenku z eseje básníka Cchao Č'a (192–232), leštění cihly připomíná anekdotu ze života mistra Ma-cua (707–786) zaznamenanou v *Zápisích o předávání lampy*:

Když byl mistr Ma-cu ještě žákem Chuaj-žangovým v klášteře Čchuan-fa, mistr se ho jednoho dne zeptal, proč medituje. „Sedím a medituji, abych se stal buddhou,“ odpověděl Ma-cu. Tu vzal Chuaj-žang cihlu a začal ji leštit o skálu. Když se ho Ma-cu zeptal, co to dělá, řekl: „Leštím ji, abych z ní udělal zrcadlo.“ „Cožpak je možné leštěním cihly získat zrcadlo?“ zeptal se Ma-cu. Mistr odpověděl: „Cožpak se sezením můžeš stát buddhou?“

Jeho mysl povýšená jak vrcholek hory
 trvá na rozdílu mezi já a ty:
 „Nejenže znám dopodrobna védský kánon
 ovládám i písemnictví všech Tří nauk“
 Ani stopy po studu v srdci
 porušuje všechna přikázání
 proviňuje se proti svatým zákonům
 „Moje nauka je dharma vyšších lidí
 proto mezi učiteli Největším jsem zván“
 Několik bláznů jej uctívá a chválí
 ti, kdo vědí, smíchy plácají se do stehů
 Ach ten bloud — jak ve své ješitnosti
 mohl by uniknout koloběhu zrození a smrti?
 O kolik lepší bylo by nic nevykládat
 jen tiše sedět, úzkost a zlobu se snažit překonat

Slovo „sedět“ zde stejně jako v mnoha dalších básních vedle svého běžného významu poukazuje i k praxi čchanových mnichů meditovat vsedě (*cuo-čchan*).

Když vidím, jak někteří recitují sůtry
 myslí si, že stačí znát je nazpaměť
 Ústa se hýbou, vědomí stojí
 ústa a mysl se stále vyvracejí
 Pravé vědomí nikdy neublíží druhým
 neoddává se smyslným touhám
 Kéž by tak jednou vyzkoušeli sami sebe
 místo aby vyčítali hříchy ostatním
 Pak by se možná stali svými vlastními mistry
 a pochopili by, že není žádné uvnitř ani vně

Ve třetí verši je slovní hříčka: *kchou čuan*, ústa se otáčejí, *sin pu-čuan*, srdce-mysl se neotáčí, tedy nepřemýšlí. *Čuan-sin*, otáčet srdce, znamená ovšem také konverzi, upřímné přijetí buddhistické víry.

O stáří a neúprosné smrti

46. (235)

Člověk živoří v temnotě a prachu
jak brouk, který se chytil do sudu
Celý den dokola v něm běhá
stejně neunikne svému osudu
Nikdy se nepřidruží k nesmrtelným
neboť jeho vášně konce nemají
Měsíce, roky jako řeka plynou
vmžiku se lidé starci stávají

47. (17)

Roční doby se budou stále střídat
Jeden rok přijde, druhý odejde
Všechny živé bytosti musí rozkvést a zvadnout
jen Devatero nebes zkázy nedorazí
Když se na východě rozední, je na západě tma
květ opadá — a raší nový květ
Jen ti, kdo putují ke Žlutým pramenům
do hloubky temnot vstoupili a nevrátí se zpět

Číňané si odedávna představovali, že nebesa jsou rozdělena na devět oblastí, a proto někdy hovoří o Devateru nebes. Žluté prameny jsou podsvětí, říše mrtvých.

Květy broskvoně by chtěly prožít léto
 vítr a měsíce je však rychle setřesou
 I kdybys sebevíce hledal muže z doby Chan
 jediného bys tu nenašel
 Květy den po dni padají a vadnou
 rok za rokem vstupují lidé do proměny
 A tam, kde dnes víří mračna prachu
 prostíral se v dávnověku oceán

Dynastie Chan vládla v letech 206 př. n. l. až 220 n. l. Je dobou velkého rozkvětu čínské říše.

Na ušlechtilých koních, s bičíky z korálu
 uhánějí tryskem po cestě do Luo-jangu
 a ještě zrychlují ti mladí hejsci
 Netuší, že i oni zestárnou a zeslábnou
 za pouhý okamžik že jim zbělí vlasy
 Kdo červeň v tváři zachová si?
 Podívejte na hroby v Pej-mangu:
 to je ta pohádková země Pcheng-laj

Báseň je ohlasem písní *jüe-fu* z doby Chan, kde mj. vystupují „mladí hejsci“, kteří se na ušlechtilých koních projíždějí po cestě do Luo-jangu (nádherného hlavního města doby Východních Chanů) a v ruce drží bičík zdobený korálem.

Na sever od Luo-jangu je místo nazývané Pej-mang, Severní pahorky, kde leží pohřebiště dávných vládců. V čínské poezii je Pej-mang symbolem pomíjivosti světské slávy (v Mathesiově parafrázi Manský chlumu). Viz Šen Čchüan-čchi: Na Manském chlumu (*Zpěvy staré Číny*).

Pcheng-laj jsou bájně Ostrovy nesmrtelných.

Město plné dívek s půvabně vykrouženým obočím
 rolničky u pasu cinkají a zvoní
 nad záplavou květů štěbetají papoušci
 loutny vyhrávají pod úplňkem Luny
 jediná balada doznívá tři měsíce
 deset tisíc zevlounů se dává do tance
 jenže tohle všechno nepotrvá věčně —
 první mrazík spálí lotosový květ

Také tato báseň je ohlasem písně *jüe-fu*. Pro vyjádření jímavosti dívčina zpěvu se Chan-šan uchýlil k příběhu z neotaoistického spisu *Lie-c'*: „Před dávnými časy bydlela v Chan dívka jménem Er. Jednou se vydala na východ do Čchi. Tam jí došel chléb. Procházela Jung-menem a zpívala, aby si vydělala na jídlo. Když pak odešla, zněl její zpěv v trámovi střeš ještě tři dny tak zřetelně, že si lidé mysleli, že je dosud ve městě.“

Lotosový květ je běžné pojmenování půvabného dívčího obličje.

Nad květy zpívá zlatá žluva
 Kuan! Kuan! Její píseň bere za srdce
 Krásná dívka s nefritovou tváří
 doprovází ji na svou loutnu
 A žádná z nich se hudbou neunaví
 něžnými city mládí překypuje
 Květy však uvadnou, ptáci uletí
 a dívka zapláče, než podzimní vítr zaduje

Žluva má v čínské poezii podobné místo jako slavík v poezii západní. Volání *kuan, kuan* v čínské poezii přísluší ovšem spíš orlovci říčnímu (viz první báseň v *Knize písni*, která začíná voláním *kuan, kuan*) a tradičně asociuje toužebné očekávání novomanželů. Někteří komentátoři se domnívají, že v této básni se v jinotaji hovoří o lásce.

Pohlédni na květy v zeleném listí
 jak dlouho jim ta krása vydrží?
 Dnes strachují se toho, jenž je trhá
 zítra je čeká koště jiného
 Jak příjemné jsou křehké sny mládí
 ke stárí se však roky rychle přeženou
 Dívej se na svět jako na ty květy —
 kdo zachová si červeň ve tváři?

Na starý hřbitov na svých toulkách zamírím
 a hořce pláču za mrtvé i za živé
 Zničené hroby, polámané žluté rakve
 z jejichž otvorů svítí bílé kosti
 Všude jen hliněné střepy
 žádné spony ani tabulky s tituly
 Náhle se prudce zvedne vítr
 prach s popelem nad hlavou mi zavíří

Spony, které přidržovaly čapku na vlasech svázaných do uzlu spolu s nefritovými tabulkami byly znakem urozených a vysoce postavených mužů. Podle šestého verše tedy poznáváme, že hrob, který Chan-šan objevil, je hrobem prostého člověka.

Pomíjivost světské slávy, evokovaná skrze scénérii polorozpadlých hrobek kdysi mocných a bohatých lidí, je téma oblíbené u mnoha čínských básníků. Chan-šan je pozměňuje; stejně strašná jako smrt vznešených mužů se ukazuje i smrt toho nejobyčejnějšího člověka.

54. (37)

Bohatí lidé se hodně napachtí
znají jen obchody a vděk jim cizí je
I když rýže na sýpkách jim uhnije
ani korec nikomu jí nedají
Jejich myšlenky krouží jen kolem zisku
z levného hedvábí „prvotřídní zboží“ dělají
Ale až se dožijí dne své smrti
jenom mouchy kondolovat přiletí

55. (48)

Ve skutečnosti plynou tvé dny jako mámení
proud let se nezastaví ani na okamžik
teprve až ulehneš pod zbudelou travu
jak temná, temná budou tvoje svítání
Až zetlí tvoje kosti i tvé maso
až se tvá duše téměř vypaří
i kdybys míval čelisti jako ze železa
nezarecituješ už si svého Lao-c'a

56. (57)

Statek a velký morušový sad
stáje plné dobytka a telat
kdo to získá, měl by na svou karmu dbát
oni však od rána do večera jen svévolně ničí
V jediném okamžiku cokoliv se může stát
a když zastavili vše, co měli
v kalhotách z papíru, v kazajce z hlíny
umírat budou hladu a zimou pomrzat

57. (281)

Nikdo z mudrců od dob starověku
nepředvedl věčný život sám
Co vešlo v život, odejde na márách
musí se úplně rozpadnout v popel a prach
Jak obrovská hora kupí se lidské kosti
slzy loučení slévají se v oceán
Zůstanou jen prázdná jména
Kdo unikne koloběhu zrození a smrti?

58. (303)

Buddhističtí kněží
nedodrží příkázání
taoisté nepijí elixír života
Kolik bylo mudrců od dob starověku
kdo je pod zeleným
kopcem spočítá?

59. (191)

Na břehu řeky jsem včera viděl strom
polámaný a zraněný, těžko popsat
Zůstaly mu jen dvě tři větve
zjizvené od nesčetných ran sekyry
Mráz mu serval zažloutlé listí
vlny otloukly zpuchřelé kořeny
Toto je úděl všeho živého –
mám proto proklínat nebe i zemi?

Nezměrné vody Chuang-che
 nepřetržitě se valí k východu
 Nikdy nespatriš, jak proud zprůzrační
 neboť životy všech lidí spějí ke konci
 Chceš-li však létat na bílých oblacích
 zdalipak víš, jak si nechat narůst křídla?
 Dokud ti vlasy ještě nezbělely
 vždycky vyber nejneschůdnější cestu

Voda řeky, která se nezadržitelně valí na východ, je oblíbená metafora pro neodvratnost, s níž lidský život spěje ke svému konci. Poprvé ji užil Konfucius. Mistr stál u řeky a pravil: „Tak vše plyne, jako tato řeka, bez ustání ve dne i v noci“ (*Hovory*, IX. 19).

Ve třetím a čtvrtém verši Chan-šan parafrázuje přísloví zaznamenané ve starověkém spise *Cuo-čuan*, kde se říká: „Jak dlouho by musel člověk čekat, aby spatřil, jak se kalný proud Žluté řeky pročistí?“

V lidovém taoismu existuje představa, že člověku, který dosáhl nesmrtelnosti, narostou křídla a on pak dokáže létat na oblacích.

Máš-li víno, dej mi pít
 já masem tě mohu pohostit
 Dříve či později musíme všichni
 ke Žlutým pramenům
 Proto žijme, dokud jsme mladí a silní
 Opasky posázené drahokamy se třpytí krátce
 zlaté spony vlasy jen chvíli mohou ozdobit
 Ctihodný Čang i stará dáma Čeng
 jednoho dne zmizeli a nikdo víc o nich neslyšel

Čtvrtý verš parafrázuje verš z *Devatenácti starých básní*, sbírky anonymních básní z konce dynastie Chan, v nichž dominuje téma pomíjivosti života a filosofie *carpe diem*.

62. (146)

Máš-li důvod k radosti — pak se raduj
skutečně nesmíme plynout časem
Říká se, že lidský život trvá sto let
kdo však prožije těch třicet tisíc dní?
Jsi na světě jen okamžik
proto ho nepromarni hádkami o peníze
V závěru Knihy synovské oddanosti
můžeš si přečíst o svém pohřbu

Kniha synovské oddanosti (Siao-fing) je jedním z kanonických spisů konfuciánství. Její autorství se připisuje částečně Konfuciovi a částečně jeho žáku Ceng Cchanovi. Pravděpodobně však kniha vznikla podstatně později. V poslední kapitole *Siao-fingu* se píše o povinnostech pozůstalých vůči zemřelému.

63. (195)

Tisíc životů, deset tisíc smrtí —
jak dlouho ještě?
Zrození a smrt, příchod a odchod —
jejich příčinou je zaslepenost
Což ve svých srdcích nevidíte
ten neocenitelný klenot?
Pořád jak slepí osli
odevzdaně míříte stejným směrem

Zaslepenost (*mi-čching*), „vášně, které vedou člověka na sces-tí“, jsou zdrojem veškerého utrpení, jež přináší život. Neocenitelný klenot, který každý nosí ve svém nitru, je podle *mahájány* buddhovská podstata. Dokud však člověk zůstává ve vleku své zaslepenosti, není si vlastnictví tohoto klenotu vědom.

Jak je smutně, že lidé v tomto prchavém životě
 nepřestávají marnit své dny
 den za dnem plyne a oni nespočinou v míru
 nevšímají si, jak se každým rokem blíží stáří
 starají se jen o oděv a o jídlo
 v myslí nechávají bujet mrzutost a zlobu
 v neustálém vnitřním zmatku musí statisíce let
 putovat po Třech špatných stezkách tam a zpět

Slova básně se odvíjejí od buddhistických termínů *fu-šeng*, prchavý život, *fan-nao*, strast způsobená lpěním na materiálních požitcích (zde volně překládáno jako mrzutost a zloba), a Tři špatné stezky (*san e-tao*), tři ze šesti způsobů existence, jak o nich hovoří buddhisté. Konkrétně se jedná o znovuzrození v pekelném ohni, proměnu ve věčně hladovějícího démona a převtělení do zvířecí podoby. Jejich pomocí Chan-šan formuluje základní zásady buddhistického učení: přesvědčení o pomíjivosti pozemského života, upozornění, že touha po materiálních požitcích, která pramení z nepochopení nestálé povahy světa, přináší jen trápení, a varování před osudem duše zaslepeného po smrti.

Proč žiji v zoufalství?
 Lidský život je jako ranní houba
 kdo přežil několik tuctů let
 mladý či starý, všichni zvadnou a padnou
 Proto mám srdce tak těžké
 Ó mé hoře! Vždyť sílu už nemám žádnou!
 Co dělat mám? Řekněte, co mám dělat?
 Těla se vzdej! Ke skryté hoře pospíchej!

Ranní houba se ráno vyklube a večer zvadne. Jako metaforu pro krátkost života používá ranní houbu mj. Čuang-c'.

66. (190)

Mé tělo — existuje, nebo nikoliv?
Existuje Já, nebo žádné není?
Hloubám a o skálu se opírám
zatímco čas plyne
mezi prsty u nohou se mi vine tráva
na hlavě se usazuje rudý prach
už přicházejí lidé ze světa
plody a víno nesou — já ležím na márách

Některé komentáře vykládají báseň jako popis meditace, která trvala tak dlouho, že meditující mnich začal obrůstat trávou a lidé k jeho tělu přinášeli obětiny v domnění, že je mrtev.

Buddhisté hovoří o světě jako o rudém prachu a naznačují tak jeho nestálost.

67. (100)

Chceš slyšet podobenství o životě a smrti?
Vezmi si například vodu a led —
voda ztuhne a zmrzne
led roztaje a je z něj voda hned
Co jednou zemře, musí ožít
co se zrodilo, navrací se do smrti
Voda a led si navzájem neublíží
vracet se do života či do smrti je stejně dobré

O správné cestě

Na hoře Chan-šan žije holý červ
 má bílé tělo, červenou hlavu
 v rukou drží dvě knihy
 jedna je o cestě, druhá o její síle
 Tam, kde se usadí, nestaví pec
 na svých cestách nevláčí s sebou šaty
 neustále však mává ostrým mečem poznání
 aby jím ubil lupičovu smyslnou touhu

Holým červem je míněn člověk. Za dynastie Chan byla vypracována klasifikace všech tvorů do pěti kategorií. Jsou to tvorové pernatí, tvorové se srstí, tvorové s krunýřem, tvorové šupinatí a holí červi, mezi nimiž je nejvyšší bytostí člověk.

Smyslná touha (*fan-nao*) je trápení, které přináší touha po materiálních požitcích pramenící z nepochopení iluzorní povahy světa. Je jako lupič, který člověka zavádí do smyslového světa jevů, aby jej oloupil o poznání jeho pravého já – prázdnoty buddhovské podstaty.

Dvěma knihami je zde míněn *Tao-te-ťing* (Kniha o cestě a její síle). Ostrý meč poznání připomíná bódhisattvu Maňdžušírho, který tímto mečem roztíná závoj nevědomosti přikrývající lidské tužby a averze.

Toužíš-li z hloubky srdce po příteli
 s nímž bys sdílel cestu
 je takový přítel vždycky nablízku
 potkáš-li pocestné hledající pramen
 přijmi každého hosta a vykládej mu čchan
 mluv o tajemství, dokud měsíc nerozsvítí noc
 zdůvodňuj principy až do východu slunce
 zapomeň na myriády příčin a následků
 a lidskou podstatu pochopíš pak sám

Kulatý úplněk na temném nebi ztělesňuje v buddhistických textech dokonalou prázdnotu, jejíž poznání náhle zazářilo z temnoty nevědomosti. Představu probuzení, tedy pochopení prázdnoty jako pravé podstaty bytí, evokují také paprsky slunce.

70. (298)

Tělo hali nádherné roucho z něčeho
na nohou sandály ze želví srsti
ruka třímá luk z králíčího rohu
snází se zasáhnout démona nevědomosti

Nepochopení (*wu-ming*) je ona nevědomost, jež povrchní jevy považuje za podstatu bytí. Skutečné bytí, buddhovská podstata, je prázdnota (*kchung*), z pochopení prázdnoty se rodi probuzení (*wu*). Paradoxními obraty, jak je zde používá Chan-šan, se čchanový buddhismus pokouší vymezit hranice pojmového myšlení. Pojmové myšlení se vždy pohybuje v oblasti nepochopení, paradoxy existují jen ve světě jevů. Ve světě buddhovské podstaty se každý protimluv ukazuje jako klam.

71. (292)

V hlubokém lese žije jelen
pije vodu, okusuje trávu
ke spánku ukládá své tělo pod strom
tak záviděníhodně prost všech vášní
Kdyby však jelena někdo zavřel
do nádherné síně
kdyby mu nabízel nejvybranější pochoutky
po celé dny by se jich jelen nedotkl
a jenom by stále více hubnul a chřadl

Jelen v čínské literatuře ztělesňuje svobodmilovnou povahu. K jelenovi se přirovnává například Si Kchang v Dopise na rozloučenou panu Šan Ťü-üanovi, kde vysvětluje, proč nepřijme nabízenou službu (český překlad viz Oldřich Král: *Kniha mlčení*).

Pohled'te, jak mandarínské kachny tráví noc
 Sameček se samičkou se k sobě tisknou
 zobou okvětní plátky, dělí se o každé sousto
 čistí si navzájem peří
 předhánějí se, když vylétají k mlžným oblakům
 k spánku se vracejí na kamenitý břeh
 jejich láskyplná povaha je předurčuje
 k trvalé radosti
 nemyslí na to, jak vyhnat párek fénixů
 ze sousedství

Párek mandarínských kachen pro Čiňany odedávna symbolizuje šťastný manželský život. V této alegorické básni je však symbolika mandarínských kachen jiná. Chan-šan navazuje na první ze série básní, které Si Kchang (223–262) věnoval staršímu bratrovi při jeho odchodu k vojsku. Si Kchang se smutkem vzpomíná na šťastný život, který spolu vedli, dokud se bratr nerozhodl pro vojenskou kariéru, a používá přitom přirovnání k páru mandarínských kachen. S ohledem na Si Kchangovu báseň čteme Chan-šanovu alegorii jako hold prostému životu v ústraní, bez zájmu o úřednickou dráhu.

Rybník fénixů (*feng-chuang-čch*) byl název Císařského sekretariátu za dynastie Tin (265–317) a později se stal běžným obrazným pojmenováním pro dvorský úřad.

Je jeden strom starší nežli les
 Spočítat chceš mu léta?
 Jsou mimo všechny počty
 Kořeny přečkaly proměny údolí i hor
 listy byly vystaveny věčnému střídání vichřic
 a mrazů
 Jeho zuboženosti se každý vysmívá
 nikdo neocení drahocenné dřevo jádra —
 až jednou opadá všechna kůra
 zůstane jen pravá podstata

Parabola o starém stromu, navenek ošklivému, který však ve svém jádru chrání „pravou podstatu“, pochází z mahájánové *Nirvānové sūtry*. Chan-šanova báseň je vlastně jen zveršováním původně prozaického úryvku z této *sūtry*.

Pravou podstatou (nebo též pravou skutečností, zde *čen-s'*, jindy se používá termín *čen-žu*, případně *žu-žu*) se míní buddhovská podstata (*fo-sing*), která je prázdná (*kchung*). Jejím opakem je iluzorní svět vnějších forem.

Je jeden muž, jenž žije z rudých oblak rána
na místě, kam obyčejní lidé nechodí
mluviš-li s ním, je upřímný a mírný
jeho léto se podobá spíše podzimu
hluboko ve strži neustále kypí potok
vítr ve vysokých sosnách zašumi
sedíš-li mezi nimi alespoň půl dne
zapomeneš všechny smutky svých sta let

Pojídání ranních červánků je název
dechového cvičení, které praktikovali taoističtí
poustevníci s cílem dosáhnout nesmrtelnosti.
Taoistická hagiografie zná také muže jménem
Pojídač červánků.

Třetí a čtvrtý verš volně navazují na
Čuangüv velkolepý popis „pravých lidí“:
Jejich chlad byl chladem podzimu, jejich teplo
bylo teplem jara. Své pocity vyjadřovali stejně
neosobně, jak to činí čtyři roční doby. Se všemi
bytostmi se setkávali tak, jak jim to odpovída-
lo, a nikdo neprohlédl jejich konečný záměr.
(Čuang-c'; VI. 1)

Pravý muž a skutečný hrdina
nikdy nejedná ledabyle
nezlomitelný, se skálopevnou myslí
volí přímou cestu k osvícení
vyhýbá se oklikám
neboť přinášejí zbytečnou námahu a bolest
aniž by slídl po plodech buddhovství
dokáže ovládnout své vědomí

Zdá se mi, že ti, kdo odmítají svět
 nechápou ani základní důvody odmítání
 Kdo se chce naučit opravdově odmítat
 odmítá lpění, nikoliv svět
 V naprosté čistotě není nic temné ani skryté
 není oč se opřít, není na čem lpět
 Kdo se oddá Třem světům bezuzdnosti
 nenajde mír ve Čtyřech zrozeních
 Kdo cvičí nejednání a ničím se nedá uštvat
 putuje v klidu a v dokonalé spokojenosti

V buddhistické kosmologii se svět dělí na tři sféry či světy (*san-fie*): svět tuzeb, svět forem a svět bez formy, přičemž všechny jsou světem touhy.

Čtyři formy zrození (*s'-šeng*) jsou základní čtyři podoby živých bytostí, jak je chápe buddhistická kosmologie: bytosti zrozené z lůna matky, bytosti zrozené z vajec, bytosti zrozené z vody a bytosti zrozené proměnou, kam patří motýli, ale také démoni.

Kdo cvičí nejednání (*wu-wej žen*), je člověk, který žije v souladu s taoistickým principem *wu-wej*, nezasahování, neusilování. Taoistického původu je také formulace „putuje v klidu a v dokonalé spokojenosti“ (*siao jao jou*; též „v dokonalé svobodě“), která mj. tvoří název první kapitoly knihy Mistra Čuanga.

Vy horliví žáci cesty, říkám vám
 že úplně zbytečně usilujete o pokrok
 svou duchovní podstatu nosí každý v sobě
 nelze ji sdělit slovem ani písmem
 volejte — odpoví neomylně
 bydlí však v tichu a zadržet se nedá
 vězte, že nejlépe ji uchováte
 nedopustíte-li její poskvrnu

Zde se Chan-šan dotýká základní teze čchanu, totiž že buddhu lze nalézt jen v sobě a že pravé poznání nelze sdělit pomocí slov a knih, neboť každý je musí prožít sám. Stejnou myšlenku rozvíjejí i následující dvě básně.

78. (167)

Na světě je příliš mnoho intelektuálů
kteří vytrvale studovali a vědí prostě vše
Svou prapůvodní podstatu však neznají
a daleko, daleko od Cesty se toulají
Kdyby dokázali vidět pravou skutečnost
cožpak by projevovali prázdňé touhy?
Jakmile pravou podstatu dokážeš uvidět
otevře se ti buddhovský vhled

79. (212)

Mluvení o jídle vás nenasytí
žvanění o šatech neochrání před chladem
k nasycení je třeba oběd
mrazu unikneš jen v oblečení
Neosvobodíte se od zkoumání a pochyb
tvrdíte, že následovat Buddhu je nemožné –
obraťte svůj pohled do srdce
ať stanete se buddhou
a nikdy nehledejte vně!

Ani Pět vrcholů prach nepředčí
 hora Suméru má centimetr výšky
 celý oceán se v kapce vody skví
 jediným nádechem ji vtáhneš do podstaty bytí
 všichni rosteme jak semena stromu bódhi
 v každém místě centrum nebes tkví
 slovy jste všichni přívrženci Cesty
 dejte si pozor, ať vás Deset vazeb
 do svých tenat nechytí

Pět vrcholů (*wu-jüe*) je pět posvátných hor Číny. Přirovnání hor k prachu a k „centimetru výšky“ odráží představu, že probuzená mysl si je vědoma iluzornosti věcí, které nás obklopují, a nečiní mezi nimi rozdíl. Jedná se o přirovnání oblíbená v mahájánové literatuře, která v Číně našla uplatnění ve filosofických systémech škol Čhua-jen a Tchien-tchaj. (O nich blíže viz E. Bondy, *Čínská filosofie*.)

Kapka vody upomíná na „kapku čchanu“ či lépe „čchan v kapce“ (*i ti čchan*), obrat často užívaný v čchanových textech ve smyslu, že všechna pravda o světě je obsažena v jediné kapce vody.

Pod stromem bódhi (čín. *pchu-tchi šu*) podle legendy dosáhl Buddha svého probuzení. Od té doby stromy bódhi připomínají prozření, pochopení pravé podstaty věcí v duchu Buddhova učení.

„V každém místě centrum nebes tkví“ je průměrem buddhistické filosofické školy Chua-jen o tzv. Indrově síti.

Desíti vazbami jsou míněny lidské vlastnosti, které člověka poutají ke smrtelnosti, jako například zpučnost, závist, lakomství atd.

Pramen je průzračný a jiskří jako drahokam
 nahlížím hluboko k základům své pravé podstaty
 žádná myšlenka netíží mé vědomí
 kterým nepohnou ani myriády světů
 neboť se už ničím zbytečně nerozbouří
 a trvá přes nespočetné kalpy –
 jestliže jednou dospěješ až sem
 pochopíš, že toto poznání nemá rub

Kalpa je v indické mytologii obdobím jednoho světového systému mezi dvema „vesmírnými požáry“. Bez přerušení, bez počátku a bez konce se střídají myriády takových kalp. Pro nepředstavitelnou dobu trvání jedné kalpy má indická tradice následující příměr: Jestliže by se někdo jednou za sto let dotkl jemným šátkem mohutné žulové hory, trvalo by jednu kalpu, než by ji tímto způsobem ohladil.

Průzračný pramen je oblíbenou metaforou probuzené mysli. Probuzená mysl je schopna nahlédnout iluzornost světa, je si vědoma své buddhovské podstaty a nic ji netíží. Pokud mysl setrvává v tomto stavu, tj. chápe svět jako jednu velkou prázdnotu, neváže se k němu a navěky zůstává v blaženosti. Je to „poznání, které nemá rub“, tj. je neduální.

Můj dům nemá žádné malované podpěry
 zelený les je mi domovem
 Jeden lidský život vmžiku uplyne
 nekonečné spory nelze řešit slovy
 Chceš na druhý břeh, ale nestavíš si vor
 tvá touha po květech tebou smýká sem a tam
 Neseješ-li dobré dílo dnes
 kdy asi uvidíš květy v rozpuku?

Pátý a šestý verš jsou ohlasem 20. a 29. kapitoly *Nirvánové sútry*, kde se hovoří o vysvobození z moře zrození a smrti jako o cestě na druhý břeh, kterou lze uskutečnit pouze na voru Buddhova učení. Buddhovská podstata je v této sútře přirovnávána ke květům.

Kdysi dávno jsem jen chudý žebrák byl
 pro poklady druhých dosti jsem se natrápil
 Pak jsem si to celé znovu rozmyslel
 ve vlastním domě jsem hledal jmění
 Začal jsem kopat a našel skrytý klenot
 dokonale čistou křišťálovou perlu
 Přišel však bohatý modrooký cizinec
 s tajným záměrem tu perlu odkoupit
 Já mu ale řekl bez obalu:
 Má perla se nedá ničím zaplatit

Chudoba, o níž zde Chan-šan hovoří, je chudoba poznání. Cizími poklady jsou nejspíš míněny buddhistické spisy a jejich příběhy o probuzení „těch druhých“. Teprve když básník přestal hledat ponaučení v cizí zkušenosti, odhodil knihy a obrátil se k vlastnímu nitru, našel „dokonale čistou křišťálovou perlu“, tj. svou buddhovskou podstatu.

Modrookým cizincem (*pi-jen-chu*) byl v tchangské době nazýván Bódhidharma, zakladatel čchanu. Zde je výraz užitý v obecnějším významu „cizí mnich ze Západu“.

84. (88)

Zloba je plamen v srdci
který snadno celý klášter pohltí
Chceš se vydat cestou bódhisattvů?
Dbej, ať smířlivost se z tvého srdce neztratí

Klášter, v originále *kung-te-lin*, „háj ctnosti a zásluh“. Tímto výrazem se označuje také obec všech buddhistických věřících.

Smířlivost (*žen-žu*, též trpělivost) je jednou ze šesti základních dokonalých vlastností (*páramitá*) bódhisattvy. Poslední verš je ambivalentní, lze ho číst i jinak: „Strp ponížení, získáš pravou mysl.“

85. (81)

Zelená bystřina — čistá pramene voda
Ledová hora — bílý měsíce dvůr
poznání mlčí, duch sebe osvětluje
klam v prázdnotě se v ticho proměňuje

Ze světa rudého prachu
k útesům Ledové hory

86. (113)

Jde-li o zprávy a závěry, nejsem k nepotřebě
tak proč jsem se jim nikdy nehodil?
Zkoušející ztrpčuje mi život
od zkoušky tak rád by mě vyhodil
Všechno je to zřejmě vina osudu
přesto ještě letos pokusím se uspět
Jak slepý kluk, který na vrabce si zamířil
že by přece jenom netrefil?

87. (145)

Co jsem získal úřad, jen se trápím a soužím
všechna ta činnost mne úplně změnila
Nejsem schopen odpoutat se od konvencí
a každá návštěva je jenom zdvořilá
Včera jsem vyslovil soustrast příbuzným jistého Sü
dnes spěchám na pohřeb jakéhosi Liou
Takové věci mě zaměstnávají denně
a plní moje srdce mrzutostí

Nadarmo jsem se trápil
nad Třemi knihami dějin
nejlepší léta promarnil nad Pěti klasiky
Do konce života budu zkoumat žluté listiny
a jako dřív vysedávat nad bílými daňovými
formuláři

Táži se Knihy proměn a slibuje mi starosti
můj život zřejmě ovládá špatná hvězda
Nikdy nebudu jako strom na břehu řeky
který se rok co rok znovu zazelená

Pět klasiků je pět kanonických knih, které podle tradice uspořádal Konfucius. Jsou to *I-fing* (Kniha proměn), *Šu-fing* (Kniha dokumentů), *Š'-fing* (Kniha písní), *Li-fi* (Kniha obřadů) a *Čchun-čchiou* (Letopisy). Tyto knihy spolu s historickými spisy tvořily základ vzdělání potřebného ke státním zkouškám a k úřednické kariéře.

Kdysi jsem cestoval s mečem a svitky spisů
zažil jsem vládu tří dokonalých císařů
nedošel jsem ocenění jako úředník na východě
jako voják na západě jsem nevykonal nic
učil jsem se umění i válečnému řemeslu
učil jsem válečné řemeslo i umění
dnes však jsem jen stařec a nic víc
co ze života zbývá, za řeč nestojí

Báseň je ohlasem na historickou anekdotu z doby císaře Wu-tiho (140–86 př. n. l.): Císař jednou navštívil dvorní kancelář a spatřil tam starého písaře. Zeptal se ho, jak dlouho zastává tuto službu a proč nebyl nikdy povýšen. Starý muž odpověděl: „Váš ponížený služebník se stal písařem již za panování císaře Wena. Císař Wen ovšem dával přednost umění štětcem, zatímco já mám v oblibě řemeslo válečnické. Po císaři Wenovi nastoupil císař Ťing. Ten zase měl v oblibě krásu, ale já jsem ošklivý. Nakonec nastoupilo na trůn Vaše Veličenstvo, které ve všem upřednostňuje mláďa, a já jsem už dávno zestárl. Tak se stalo, že jsem nikdy neměl potřebné vlastnosti a žádný ze tří císařů mě nepovýšil.“ Císař byl vyprávěním starce pohnut a povýšil ho (*Chan Wu ku-i*).

Jako chlapec jsem chodil orat se Spisy v opasku
od začátku jsem žil u staršího bratra
a protože mi všichni pořád něco vytýkali
a také vlastní žena se mi vyhýbala
přetrhl jsem všechna pouta světa prachu
jsem stále na toulkách a čtu, co chci
Kdo z vás by mohl půjčit naběračku vody
rybě chycené v koleji u cesty?

Čuang-čou byl chudý muž. Proto si šel vypůjčit trochu obilí
k dozorčímu řeky.

Dozorce řekl: „Ano. Budu teď brzy vybírat daně a potom
vám půjčím tři sta lotů stříbra. Vyhovuje vám to?“

Čuang Čou zbrunátněl hněvem a řekl: „Když jsem včera přijel,
někdo mne volal zprostředka ulice. Ohlédl jsem se a v koleji
od vozu jsem spatřil mřenku. Pozdravil jsem ji a zeptal jsem se:
»Ech mřenko! Copak tu děláš?« Ryba odpověděla: »Jsem kněžna
vln Východního moře. Pane, nemáte vědro vody, abych se
udržela naživu?« Řekl jsem: »Ano, půjdu na jih a navštívím
krále Jižní země. Potom načerpám vodu ze Západního pramene
a přinesu ti ji. Jsi spokojena?« Mřenka zbrunátněla hněvem
a řekla: »Ztratila jsem svůj život a nevím si rady. Kdybych
dostala vědro vody, zůstala bych naživu. Nežli však provedete
svůj záměr, pane, můžete se jít po mně poohlédnout do krámu
se sušenými rybami.«“ (Čuang-c', XXVI. 2).

Přišel jsem na svět před třiceti lety
Stále jen na toulkách, tisíce mil
od Jang-c'-ťiangu obrostlého travou
k rudému prachu na sever jsem dorazil
míchal jsem elixíry a nesmrtelnost hledal
studoval spisy a Knihy dějin přednášel
dnes cestu domů na Chan-šan jsem našel znovu
Do proudu hlavu vkládám, uši umývám

Když Sun Čchu, vysoký hodnostář dynastie Ťin, opustil
úřad a odcházel do hor, chtěl říci svému příteli, že si „hlavu
podloží kamenem (běžný obrat s významem žít v ústraní)
a ústa si vypláchne proudem vody“. Ale překládá se a prohlásil,
že si „hlavu položí na proud vody a ústa si vypláchne kame-
nem“. Když měl tuto zvláštní výpověď objasnit, šikovně ji
obrátil: „Když si položím hlavu do proudu, mohu si vymýt uši
(od hluku světa). Když si vyplachuji ústa kamenem, čistím si
tak zuby“ (Š'-šuo sin jü). Sun Čchu ve svém výroku vycházel
z příběhu o legendárním poustevníkově Sū Jouovi, který si šel
vymýt uši v řece, aby je očistil od slov císaře Jaoa, který mu
nabízel vládu v říši.

Nikdy rozhovor — pořád jen mlčení —
 o čem chceš vyprávět těm, kdo přijdou po nás?
 Zalezlý v hlubokém lese daleko od světa
 jak ti má vzejít slunce poznání?
 Nebudeš silný ani bdělý takhle zřízený
 ledový vichr přinese ti nemoc a brzkou smrt
 Orej hliněným oslem pole na skále
 a nikdy se nedožiješ doby žní

Celá báseň je polemikou s ideálem odchodu do ústraní. Odvíjí se z rozhovoru Konfucia a jeho žáka C'-kunga, parafrázovaného v prvním dvojverší:

Mistr pravil: „Nejradši bych nic neříkal.“ C'-kung řekl: „Když mistr nemluví, co si my žáci máme zapisovat?“ Mistr řekl: „Což třeba nebe mluví? Čtyři období plynou, všechny věci vznikají. Věru — cožpak nebe mluví?“ (*Hovory*, XVII. 19).

Počínaje třetím veršem hovoří Chan-šan o útrapách spojených s životem v ústraní. V jeho slovech je obsažený určitý paradox: do ústraní odchází člověk, který se domnívá, že život je příliš krátký na to, aby jej promarnil v kariéře. Nakonec mu však mohou život zkrátit drsné podmínky života v ústraní.

V posledním verši je obsažena slovní hříčka. *Te tao ž'*, „den, kdy se získává rýže“, tedy doba žní, je homofonní s výrazem *te tao ž'*, „den, kdy je dosažena cesta Tao“.

Ve volné přírodě vyrostl strom vysoký sto stop
 dala by se z něj nařezat krásná dlouhá prkna
 Jaká škoda všech těch malých i velkých trámů
 promarněných tam v hluboké strži
 Mnohými léty zesílilo jeho jádro
 běh času o kůru ho připravil
 Kdyby to však někdo věděl, hned by přišel
 stáj pro koně by z něho postavil

Malými a velkými trámy jsou míněni příkladní úředníci, opory státu. Báseň je svéráznou variací na motiv „neužitečného stromu“ Mistra Čuanga a úvahou o tom, zda sloužit nebo žít v ústraní.

Podle orákula jsem odešel na odlehlé místo
 Tchien-tchaj — co k tomu více říct
 Mlhou ledových strží vřískot opic zní
 trávou zarostlá vrátka splývají s horskou zelení
 Trhám listí, abych zastřešil lesní chatrč
 беру míru, již pramen vodou naplní
 Jak rád bych zbavil svět nekonečných sporů
 do konce života jen sbíral kapradí

Kapradím se živili legendární bratři Po-i a Šu-čchi, když odmítli sloužit nové dynastii Čou (vlády nad Čínou se zmocnila v 11. stol. př. n. l.) a odešli do hor Šou-jang. Oba bratři, kteří nakonec v horách zemřeli hladu, jsou ztělesněním mravní integrity, neochoty podřídit se moci i za cenu obětování vlastního života.

Proč tento člověk nedochází klidu?
 Prokleté je i místo orákulem udané:
 Od jihu stoupají jedovaté páry
 od severu neúprosný mráz a vítr zavane
 Ta pustá země je tak nehostinná
 z nakažených řek se nedá pít
 a tak se moje duše stále vrací domů
 vůní moruší se nechat omámit

Nahoře v rozervaných skalách Bílá oblaka
 čeří se vlny na zeleném jezeře
 Zde občas slýchávám starého rybáře
 zpívá si do rytmu a veslem bubnuje o bok člunu
 Znovu a znovu mne ruší jeho hlas
 probouzí tolik smutných vzpomínek –
 Kdo tvrdí, že vrabec s rohem nelétá?
 Čím tedy díru do střechy mi navrtá?

Ve třetím a čtvrtém verši se uplatňuje narážka na báseň Rybář (Jü-fu) ze starověké sbírky *Pisně z Čchu*. Autorství básně je připisováno Čchü Jüanovi, básníkovi a politikovi ze 4. stol. př. n. l. Čchü Jüan byl nespravedlivě nařčen ze zrady a zbaven své funkce prvního ministra ve státě Čchu. Bloudil krajem a naříkal nad vlastním neštěstím a nad blížící se zkázou celé země. Náhle potkal rybáře (nejspíš taoistického poustevníka), který tloukl veslem do boku své loďky a k tomu si propěvoval. V písni dával Čchü Jüanovi na srozuměnou, že člověk se má přizpůsobovat okolnostem, a když doba nepřeje čestným mužům, má s klidnou myslí odejít do ústraní.

Poslední dva verše jsou beze změny převzaty ze 17. básně *Knihy písni* (Dvořák s Vrchlickým jí dávají název „Odbytí nápadníka, jenž nevyhověl předpisům“). Smysl citovaných veršů v novém kontextu není jednoznačný. Původní význam básně v *Knize písni* bývá vykládán jako výraz pro pokání člověka, který zanedbal vlastní rodinu, a dvojverší lze parafrázovat slovy: „I ten vrabec, přestože nemá roh, dokázal navrtat střechu a postavit tam hnízdo pro svou rodinu, zatímco já jsem se o svou rodinu nepostaral.“

Loni když na jaře zpívali ptáci
 na přátele jsem s touhou vzpomínal
 Když letos na podzim chryzantémy vadnou
 na mládí myslím, jež se nenavrací
 Zelená voda zurčí kdekoliv
 všude v rovinách se zvedá žlutý prach
 Ach! Proč tedy musím celý život
 vzdychat a tesknit po hlavním městě

98. (147)

Sedím sám a stále nemám klid
s touhou v srdci — jak dlouho ještě budu žít?
Kolem dokola jen oblaka a skály
vítr sténá v hlubinách propasti
Ve větvích stromů opice se houpají
s pronikavým křikem mizí pták směrem k lesu
Vichřice času už bělí můj vlas
na konci roku — zklamaný jsem zas

99. (101)

Často vzpomínám na dobu svého mládí
jak jsem na lovu projížděl okolí Pching-ling
Nemyslel jsem na postavení ve vládě
o životě nesmrtelných jsem neměl valné mínění
Celé dny jsem jen cválal na bělouši
s radostí vypouštěl sokoly na zajíce —
Než jsem se rozhlédl, všechno bylo pryč
Kdo si na tebe vzpomene, až zbělí ti vlasy?

Pching-ling je hrobka císaře Čaoa z dynastie Chan (vládl v letech 86–74 př. n. l.). Leží poblíž Čchang-anu, hlavního města Tchangů.

100. (177)

Vzpomínky na zážitky z dávných dob
od svodů světa lidí já obrátil se k jiným
Těšil jsem se z hor a do závratných výšek putoval
miloval vodu: na tisíci člunech vesloval
Slavnosti v Hlučném údolí jsem pořádal
na Papouščí ostrově na citeru hrál
Kdo by tušil, že se budu krčit tady pod stromy
ve studeném větru s ohnutými koleny

101. (130)

Ptáci v horách přemohli mé city
chatrč zarostla mi trávou
Divoké třešně se lesknou rudou barvou
vrbové proutí splývá k zemi jako dlouhý šat
Mezi modročernými hřebeny vychází ranní slunce
oblaka v zeleném jezeře si chtějí hrát
Zdalipak víte, že svět prachu opustil jsem rád
své kroky namířil k jižnímu převisu Ledové hory

Mistr pravil: „Vědoucí se těší z vody. Mravný se těší z hor.
Vědoucí je v pohybu, mravný je v klidu. Vědoucí má mnoho
radostí, mravný má dlouhý život“ (Konfucius: *Hovory*, VI. 21).

102. (18)

Nový rok přišel a smutný starý zmizel
čerstvými barvami zjara září svět
divoké květy se usmívají nad zeleným jezerem
vrcholky hor tančí v modrém oparu
včely a motýli dovádějí spokojeni sami sebou
smím sdílet radost ptáků i ryb
však touha po příteli mne neustále trýzní
do rána se z boku na bok obracím, oka nezamhouřím

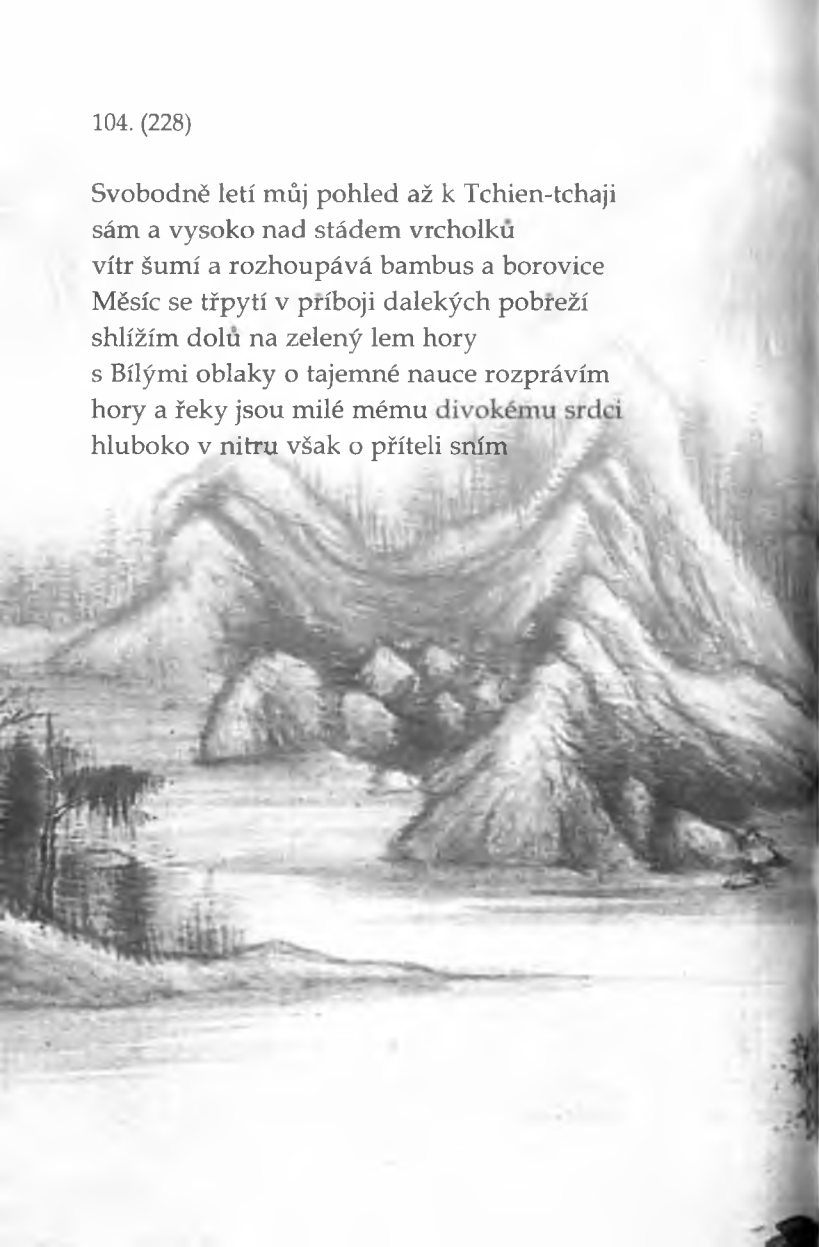
Motýl, radosti ryb a spokojenost se sebou samým odkazují
ke známým epizodám z knihy filosofa Čuang-c' a.

103. (33)

Slyšet o cestě prý zahání smutek a bolesti
já však těm slovům nevěřím
Včera ráno jsem odhodil své starosti
a dnes už se v nich zase utápím
Koncem měsíce jsem vyčerpal stesk i zasmušilost
nový rok však přesto nese nová trápení
Jaký div – vždyť pod mým kloboukem
se skrývá smutný dědek, jenž se nemění

Mistr pravil: „Kdo ráno slyší o cestě, může večer klidně
zemřít“ (Konfucius: *Hovory*, IV. 8).

Svobodně letí můj pohled až k Tchien-tchaji
 sám a vysoko nad stádem vrcholků
 vítr šumí a rozhoupává bambus a borovice
 Měsíc se třpytí v příboji dalekých pobřeží
 shlížím dolů na zelený lem hory
 s Bílými oblaky o tajemné nauce rozprávím
 hory a řeky jsou milé mému divokému srdci
 hluboko v nitru však o příteli sním

Na Chan-šan jsem kdysi přišel posedět
 zůstal jsem dlouho, celých třicet let
 včera jsem navštívil přátele a příbuzné
 většina z nich už odešla ke Žlutým pramenům
 jeden po druhém zhasínali jako oharky
 odpluli s proudem jak řeka, nenávratně —
 dnes tady stojím tváří v tvář osiřelému stínu
 a bůhví proč mi tečou dva potoky slz

Ve snu jsem se včera vrátil do své rodné vsi
 viděl jsem svou ženu u stavu
 Náhle jako by znehybněla touhou
 potom zase unaveně sáhla po člunku
 Volal jsem ji a ona se ohlédla
 ale aniž mne poznala, otočila se zpět
 Od rozloučení přešlo mnoho let
 mé vlasy ztratily svou starou barvu

Bílý jeřáb s větévkou broskvoně v zobáku
 odpočíval pouze každých tisíc mil
 mířil do pohádkové země Pcheng-laj
 tou větévkou se cestou nasytil
 Jenže před cílem mu vypadalo peří
 daleko od hejna mu ztěžklo srdce
 a když se vrátil do starého hnízda
 žena a děti starce nepoznaly

Alegorie marné touhy po věčném mládí. Tradiční čínské komentáře ji chápou jako Chan-šanovo osobní vyznání. Básník s jistou dávkou ironie hovoří o sobě jako o jeřábu (symbol nesmrtelnosti), který mířil na Ostrovy nesmrtelných (země Pcheng-laj) a cestou užíval elixír věčného života (hořká broskev). Svého cíle, věčného života, nakonec nedosáhl a navíc ztratil i lásku svých nejbližších.

Bydlím na hoře, smutek v srdci
 teskním po životě, který uletěl
 pilně sbírám byliny na elixír
 Učinilo mne však hloubání nesmrtelným?
 Můj vzdálený dvůr je teď v mracích zahalen
 v odlesku úplňku se koupe les
 Nevracím se, co tu tedy hledám?
 To skořicovníky zdržují mne přec

Úplněk, zejména ten nejkrásnější v roce, který bývá vidět na nebi devátého dne devátého měsíce tradičního čínského kalendáře, evokuje čínskému básníkovi představu domova a přátel.

Podle čínských mýtů na Měsíci roste skořicovník a z jeho listů tam bílý zajíc nefritovou paličkou tluče v hmoždíři elixír života. Zároveň se pohoří Tchien-tchaj honosí skutečnými skořicovníky. Poslední verš tak implikuje Měsíc a jeho krásu, hledání nesmrtelnosti i pohoří Tchien-tchaj a život v ústraní.

Závidíte mi slasti hor
 toulky a moji svobodu?
 Od slunka do slunka už štvát se nebudu
 s klidnou myslí žádnou práci nehledám
 Svitek staré sútry rozvinu
 vyšplhám vzhůru ke skalnímu zámku
 Dívám se do propastí hlubokých tisíc sáhů
 k řadám oblak oči pozvedám
 Studený měsíc, kvílení mrazivého větru:
 je mi jak jeřábu, jenž táhne sám

Sám ležím na úpatí věžovitých skal
 kde se ani o polednách mlhy nezvednou
 u mne v chatrči je skoro pořád šero
 křik a lomož světa jsem nechal za sebou
 byl to sen, když mezi Zlatými portály jsem stál
 má duše navrací se přes Skalní most domů
 od zmatku světa jsem se odpoutal
 a naběračka klape, klape o kmen stromu

Zlaté portály, podobně jako Skalní most, je jméno skalního útvaru v horách Tchien-tchaj. Zlatý portál se zároveň nazývá jedna z bran do taoistického ráje.

Poslední verš obsahuje narážku na další příhodu ze života starověkého poustevníka Sü Joua:

Sü Jou odešel žít stranou od lidí do hor Ťi. Neměl žádné nádoby a vodu z pramene nabíral dlaněmi. Kdosi mu věnoval naběračku z půlené tykve. Sü Jou se z ní napil a pak ji zavěsil na strom, kde se v ní proháněl vítr (*I-š' čuan*).

Od doby, co odešel jsem do ústraní na Chan-šan
 živím se pouze divokými plody
 o nic se nestarám a klidný život mám
 Na tomto světě má všechno předurčenou cestu
 jak řeka uplynou v něm stovky let
 náš čas — křesadla je jiskrou
 klidně se snažte měnit svět
 já sedím v tichém usebrání na útesu

Zvykl jsem si na život v odlehlé skrýši
 jen občas zajdu do kláštera Kuo-čching
 Když pak diskutuji se starým Feng-kanem.
 přidá se k nám většinou i Š'-te
 Samotný vracím se pak na Chan-šan
 kde není nikdo, s kým bych žertoval
 Ptáte se po vodě bez zřídla?
 Zapečet' zřídlo — vodu nevyčerpáš

Klášter Kuo-čching v horách Tchien-tchaj je místo, odkud pocházel mistr Feng-kan a kde se podle legendy setkal Lü-čchiou Jin s Chan-šanem a Š'-tem. Chan-šan ve svých básních však zmiňuje toto místo a přátele z kláštera Kuo-čching jen výjimečně.

Mezi tisíci oblaky, tisíckrát tisíci vodami
 žije básník s klidnou duší
 ve dne putuje přes modré hory
 večer se vrací a odpočívá na úpatí skal
 jaro i podzim kolem něj přeletí
 dospěl již ke klidu, nehromadí prach
 jak je nádherné na ničem nelpět
 být jako široký proud řeky na podzim

Běžným výrazem pro královskou pouť potulného mnicha je „putovat mezi oblaky a vodou“ (*jou jün šuej*). Tuto formulaci Chan-šan rozvádí v prvním verši.

Na začátku podzimu (počítáno podle tradičního kalendáře) jsou čínské řeky po monzunových deštích rozvodněné. Široký proud řeky na podzim je tedy totožný s mohutným přívalem, který nic nezastaví. V podobném významu užívá toto přirovnání například Čuang-c', který jednu kapitolu své knihy nazval Podzimní proud.

114. (20)

Toužíš po míru a po skrytosti?
Hora Chan-šan se ti o ně postará
V chmurných sosnách si jemný větřík pohrává
zaposlouchej se do té nádherné hudby
Pod stromy tu dřepí muž se zbělelými spánky
čte a mumlá si a mumlá nad Chuang a Lao
Deset let své blízké neviděl
zapomněl cestu, po níž kdysi přicházel

Chuang a Lao odkazují k dílům legendárního Žlutého císaře (Chuang-ti) a Starého mistra (Lao-c'), tedy k taoistickým spisům.

115. (163)

Ach ano, bydlím na hoře Chan-šan
roky už dávno nepočítám
se svým určením jsem se v lese skryl
dny nahlížením podstaty jsem naplnil
na tomto útesu živou duši nepřivítám
bílá oblaka mne stále obklopují
namísto lůžka měkkou travu mám
místo pokrývky se nebem přikrývám
s hlavou příjemně opřenou o kámen
s proměnami všehomíra odplývám

116. (2)

Předpověděl jsem si život mezi skalami
ptačí stezka, a nikdo o mně neví
Co podle vás leží za mým dvorem?
Bílá oblaka halí temné skály
Kolik let tu asi jsem?
Tolikrát jsem viděl, jak se jaro v zimu mění
Vyříd'te lidem žijícím v přepychu a v bohatství
že s marnou slávou vyjít neumím

117. (220)

Potká-li dnes někdo Chan-šana
jistě označí ho za blázna
Můj zjev není zrovna přitažlivý
tělo se ranci hadrů podobá
Mým slovům nikdo nerozumí
když druzí řeční, ústa zavírám
Vy, kteří neustále pospícháte sem a tam
zkuste jednou dojít na Chan-šan

Moudří mužové — vy jste mě zavrhli
 já blázen — zavrhuji vás
 Nechci být ani blázen, ani mudrc
 proto je lepší neslyšet váš hlas
 Za soumraku zpívám jasnému Měsíci
 za rozbřesku tančím s bílými oblaky
 Jak bych mohl ústa a údy udržet v klidu
 dokud mi vlasy úplně nezbělí?

Má vůle se nedá prostě srolovat
 uvědomte si, že nejsem žádná rohož
 Odešel jsem do těchto zalesněných hor
 v úplné samotě poznat klid na útesu
 Ted' přicházejí žvanilové se svými řečmi
 vnucují mi zlato a drahé kamení —
 Vyvrtat do stěn díry a nasázet tam plevel —
 to není žádné umění

Báseň začíná dvojverším převzatým z *Knihy písní*: „Mé srdce není rohož, která by se dala srolovat.“ (Dvořák s Vrchlickým překládají poněkud odlišně v básni, které dali název „Zneuznán, povržen“.)

Žvanilové, kteří muži žijícímu v ústraní vnucují nefrit a zlato, upomínají na knihu apokryfních příběhů *Chan-š'-waj-čuan* a její zpracování příběhu o tom, jak Čuang-c' odmítl úřad prvního ministra ve státě Čchu.

Poslední dvojverší je přímým odkazem na Čuangovu knihu. Čuang-c' v jedné své parabole přirovnává dílo ideálních panovníků starověku Jaoa a Šuna k počínání muže, jenž vrtá díry do zdi, aby v nich pěstoval plevel.

Ted' už mám jen jedny šaty
 nejsou z gázy a nejsou ani z hedvábí
 Ptáte-li se, jakou mají barvu
 fialová ani červená je nezdobí
 V létě je nosím místo košile
 v zimě se jimi přikrývám
 Po celý rok jen ty jedny
 v zimě v létě rozličně je užívám

Jediné šaty jsou obrazem jediné pravdy buddhovské podstaty; báseň tak vyznívá jako vyznání víry.

„Nejsou z gázy a nejsou ani z hedvábí“, tj. nejsou z drahých a příjemných materiálů, chladivých v létě a hřejivých v zimě.

Po celý život jsem dělal hlouposti
 jednal lehce a snadno, smál se vážnosti
 Nad kšefty ať si lámou hlavu jiní!
 Já se držím svého Jediného svitku
 Proč bych ho měl dávat úhledně podlepit
 a kamkoliv přijdu, strkat ho lidem pod nos?
 Podle nemoci předepisují lék
 vhodný prostředek k záchraně každé bytosti
 Je-li však tvá hlava prosta všech myšlenek
 zbývá snad něco, co nelze nahlédnout?

Jediný svitek je opět obrazným vyjádřením jediné pravdy buddhovské podstaty.

Mahájánový buddhismus zdůrazňuje, že úkolem bódhi-sattvy je nalezení vždy toho nejpriměřenějšího prostředku (*upája*) k poučení toho kterého jednotlivce. Nejedná se tedy o to představit absolutní pravdu nahou a nezprostředkovanou: pro jedinou pravdu je třeba najít různé výrazové prostředky, přiměřené různým charakterům. „Podle nemoci předepisují lék“, tj. k poučení o Buddhově nauce používám případ od případu různé prostředky, běžné rčení buddhistických mnichů.

Ó běda — chudoba, a nadto ještě nouze
 příbuzní ani přátelé o mne nikdy nestáli
 už dlouho jsem neměl žádnou rýži do zásoby
 v mém hrnci často usadí se prach
 nuzná chatrč před deštěm mne nechrání
 kape mi na postel i na nebohé tělo
 žádný div, že jsem tak vyzáblý
 z takové mizérie by se roznemohl každý

Čuang-c' řekl, že na poslední cestě
 místo rakve nebe se zemí mu poslouží
 Až já se budu muset vrátit
 řídka rohož bohatě mi postačí
 Moje mrtvola nasytí zelené mouchy
 bílí jeřábi nad mrtvými nepláčou
 A přemůže-li mne hlad na hoře Šou-jang
 po bezúhonném životě bude i smrt útěchou

Čuang-c' umíral a jeho žáci mu chtěli vystrojit skvělý pohřeb. On však řekl: „Nebe a země jsou má rakev, slunce a měsíc mi posvíti jako lampičky u mrtvých, hvězdy jsou mé perly a drahokamy a celé stvoření půjde v mém smutečním průvodu. A tak budu mít opravdu skvělý pohřeb. Co byste ještě chtěli přidávat?“ Žáci řekli: „Obáváme se, že Mistra sežerou havrani a supi!“ Čuang-c' řekl: „Nepochovaný posloužím jako potrava havranům a supům, pochovaný červům a mravencům. Brát jedněm, aby dostali druží: Proč být tak stranický?“ (Čuang-c', XXVII. 20).

Jeřáb je v taoistických legendách průvodcem nesmrtelných a symbolem dlouhého života. Spolu s bílými oblaky symbolizuje také osvobození z veškeré ohraničenosti.

Na horu Sou-jang se uchýlili bratři Po-i a Šu-čchi, vzor těch mužů, kteří raději strádali hladem, než aby se pošpinili službou (viz poznámka k básni 94).

124. (217)

Slyšel jsem kdysi vyprávění o Tchien-tchaji
hluboko v horách roste prý strom z drahokamů
už dávno chtěl jsem k němu putovat
cestu přes Skalní most jsem nikdy nenašel
Od té doby znám jen starosti a vzdechy
v životě mne nečekají žádné radosti
dnes ráno jsem se do zrcadla zahleděl
a moje řídké vlasy byly jako padlý snůh

Drahokam, klenot, skrytý poklad, perla — to vše jsou různá
jména pro buddhovskou podstatu, na která neustále narážíme
v literatuře mahájánového buddhismu. Strom z drahokamů
(nefritů) je zároveň bájný strom, jehož listím se v taoistickém
ráji živí nesmrtelní.

Skalní most je jméno skály v pohoří Tchien-tchaj, která se
jako uzounký most klene nad propastí. Zde má tento název
zároveň symbolický význam.

125. (181)

Jednou tak přijít na Chan-šan
uklidnit všechny zmatky
již žádný chaos myšlenek
a srdce prosté pochyb
s klidnou duší na skalní stěnu báseň psát
nechat věci odplývat
jako člun bez šňůry
a pak se vracet zpátky

Vysoko na Ledové hoře

Plná temnoty — je cesta na Chan-šan
 samé kamení — břeh chladné bystřiny
 čip čip — všude jen ptáci
 úplná samota — člověka nehledám
 huíí huíí — s větrem se potýkám
 sněžný vír — tělo pokrývá
 ráno co ráno — bez slunce procitám
 rok co rok — jaro uplývá

Mnohý současník hledá stezku oblak
 stezka oblak — temná a bez návěstí
 Ostré štíty, strmé a nepřístupné
 do vzdálených strží světlo nepropustí
 Vpředu i vzadu nefritové skály
 od západu k východu tahnou bílá oblaka
 Ptáte se, kde stezku oblak najdete?
 Na stezce oblak — do prázdnoty vejdete

Hledání stezky skrz oblaka je cestou na nepřístupný vrcholek hory a zároveň obrazné vyjádření cesty za pravdou. V paralelní existenci obou významů — konkrétního i symbolického — tkví půvab většiny Chan-šanových básní o cestě horami.

Oblaka zde symbolizují zatemnělou mysl, stezka způsob, jak se ze zatemnělosti vymanit; cílem je vrchol hory, který ční vysoko nad oblaka a symbolizuje probuzení. Odpovědí na otázku po stezce je prázdnota (*kchung*). Teprve když si tazatel uvědomí, že předem daný návod neexistuje, a pochopí prázdnotu pozemského snažení, dokáže sám nalézt svou vlastní stezku, po níž se dostane k pravému poznání. Čínské slovo pro prázdnotu *kchung* se zároveň užívá ve významu „nebe“.

128. (67)

Jak ledová je zima v hloubce hor
odedávna, nejen v tomto roce
zubaté štíty, věčné sněhy
temný les vydechuje chuchvalce mlhy
tráva tu vyrostе až po žních
listy opadají dřív, než přijde podzim
poutník zde — zbloudilý
vyhlíží, vyhlíží, však slunce nezahlédne

Zbloudilý (*mi*) možno chápat i v přeneseném významu jako „zaslepený“ a „bloudící“ ve smyslu duchovním.

129. (3)

Divná cesta vede na Chan-šan
ani stopy po koni či voze
Těžko si zapamatuješ divoké propasti
příkré stěny nedohledné výšky
Tisíc různých travin roní slzy rosy
vítr kvílí v jednotvárných sosnách
Zabloudil jsem — a přímé cesty není
tělo se stínu ptá: Dostanu se na ni?

V básni dvakrát zaznívají ohlasy díla Tchao Jüan-mingova. Ve druhém verši je opuštěnost hor popsána prostřednictvím verše z páté básně z cyklu „Pití vína“. Závěr básně připomíná „Tělo, Stín a Duch“, cyklus tří básní, v nichž Tchao Jüan-ming polemizuje s pojednáním svého přítele, buddhistického mistra Chuej-jüana, o věčnosti duše.

130. (154)

Chan-šan — temná a tajemná
kdo vzhůru stoupá, je pln úzkosti a děsu
v měsíčním světle odlesk temných vod
vítr se prohání a hvízdá v rákosu.
Na květech seschlé švestky leží sníh
oblaka místo listí rostou ve větvích
stromům doteky deště navracejí život
když ale zatáhne se nebe
já na cestu se nevydám

131. (9)

Lidé se ptají na cestu na Chan-šan.
Chan-šan? Tam žádná stezka nevede
ani v pozdním létě tam led neroztaje
v mlze je slunce jako měsíc bledé
A já, jak já se dostal nahoru?
Moje mysl asi vaši převyšuje
kdyby byla vaše mysl jako moje
zavedl bych sem i vás

K východnímu vrcholku se vypravuji
 už kdoví kolik let
 Když jsem tam včera po úponcích ručkoval
 přepadl mne v půli cesty vítr s mlhou
 Na úzké stezce se mi zachytily šaty
 boty se bořily do rozmoklého mechu
 Pod červeným skořicovníkem tu nyní spočívám
 bílým oblakem si hlavu podkládám

Stupeň po stupni větší nádhera
 nefritové hory zaplavené ranními červánky
 mlha mi vlhčí bavlněný šátek
 rosa smáčí můj slaměný přehoz
 nohy bezstarostně nazuté v sandálech
 poutnickou hůl si třímám pevně v ruce
 kdo jednou nahlédl přes okraj světa prachu
 do říše snů se nenavráťtí více

134. (276)

Jak nádherně je chladný útes skryt
nikdo k němu dosud cestu nenašel
Nad strmými štíty tiše plynou bílá oblaka
osamělá opice vřeští na zelené stráni
K čemu mi společnost?
Stárnu, jak je mi to vhod
A i když mé tělo zvětralo mrazy a letními vedry
opatruji dále perlu ve své duši

Bílá oblaka, která se tvoří bez záměru a bez odporu také
zanikají a která bývají jedinými společníky poustevníků
v horách a potulných mnichů, zde evokují náladu poklidného
života v ústraní.

135. (28)

Stoupám,
stoupám cestou na Chan-šan
tahle cesta nemá žádný konec
Propast pod skalním štítem,
spousty kamení
brodím se trávou
v údolí plném mlhy
Po mechu kloužu,
nejenom když prší
koruny sténají,
a přece vítr nefičí
Kdo z vás se osvobodí
od zmatků světa
bude tu se mnou sedět
v bílých oblacích?

Na tisíciletých skalách
 starým mudrcům na stopě
 Před útesem výšky deset tisíc sáhů
 pouze jeden prázdný jasný bod
 Dokud Měsíc vídávám
 jsem stále bez poskvrny
 Už nehledám a nežebraám
 a na západě ani na východě nebloudím

Básnička popisuje noční výlet do hor, zároveň však dává formou alegorie ponaučení o tom, že na cestě k pravdě není třeba hledat cizí radu. Stačí nám stopy, které po sobě zanechali staří mudrci, a vědomí vlastní buddhovské podstaty, prázdnoty, v nás. Toto vědomí září jako měsíc v úplňku a svítí nám na cestu životem.

Význam šestého verše není jednoznačný. V čínském originále je podmět nevyjádřený a může jím stejně tak být Měsíc, případně je podmět neurčitý a celý verš lze překládat jako „stále jasno“.

Místo, kde trávím své dny
 je nevýslovně tajemné a skryté
 Bez větru — samy sebou šumí popínavě rostliny
 bez mlhy — v bambusovém háji stále šero
 Co je příčinou kлокotání bystřiny?
 Sama ze sebe nad horou oblaka vznikají
 Když jsem o polednách seděl
 ve své horské chatě
 až tehdy jsem pochopil, co je sluneční záře

Ústředním tématem básně je „bytí samo sebou“ (*c'-caj, c'-žan*), přirozená spontaneita věcí, ideál, jenž je společný taoismu i čchanovému buddhismu. Chan-šan jej vyjadřuje prostřednictvím popisu dějů v přírodě, které se odehrávají bez zjevné příčiny, samy od sebe. Zatímco se básník v meditaci noří do tohoto „já, které je samo od sebe“, procítá ve vnitřním nahlédnutí k jasnému světlu poznání.

138. (161)

V mé chatě zeje jáma
v té jámě není nic
čistota bez poskvrny, vznešená prázdnota
nádherný lesk, jasnější než slunce
zeleninový pokrm nicotnému tělu podávám
v hrubém oděvu se choulí zdánlivá substance
ať se mi zjeví třeba tisíc svatých
svou buddhovskou podstatu už mám

Chatou rozuměj těž tělo a jámou mysl, která se probudila
k vědomí prázdnoty.

139. (248)

V mém sousedství stojí dům
který nemá skutečného pána
jen jedno stéblo raší z podlahy
perlí se na něm jediná kapka rosy
šest lupičů pohltila výheň
vítr odvál černá mračna chlípnosti
Pravého člověka hledáš-li
v pytlovinu se ryzí perly halí

„Šest lupičů“ poutá člověka ke smyslovému světu a olupuje
jej o poznání jeho pravého já. Je to našich pět smyslů a mysl,
která se považuje za smysl šestý. Tyto smysly nás vedou
k rozlišování a odvádějí nás od poznání jediné buddhovské
podstaty.

Stojí dům na hoře Chan-šan
 žádné přepážky v něm nenajdeš
 Jeho šesti branami můžeš vycházet a vcházet
 a z haly hledíš přímo na modrou oblohu
 Každý z pokojů je úplně prázdný
 východní stěna na západní přiléhá
 Protože odtud není co odnést
 neobtěžuje mne nikdy žádný lupič
 Když je mi zima, zapálím malý ohýnek
 když mám hlad, uvařím polévku z bylin
 Co je mi do ctěných pánů statkářů
 kteří se dřou na svých velkých dvorech!
 Všechn jejich majetek je jen vězení
 kdo do něj spadne, nikdy se nedostane ven
 O tom by sis měl jednou dobře popřemýšlet —
 možná bys pochopil pravidla hry

Báseň můžeme opět číst ve dvou rovinách — konkrétní a symbolické. V symbolické rovině dům představuje lidské tělo. V domě nejsou překážky, tj. mysl tohoto člověka nečiní rozdíl mezi věcmi, je již probuzená. „Šesti branami“ je šest buddhistických „bran vnímání“, nástrojů šesti smyslů (viz poznámka k předchozí básni). Stří domu je otevřená k jasnému nebi (*kchung*), které symbolizuje prázdnotu (*kchung*) a probuzení; pokoje jsou prázdné, mysl nemá na čem lpět.

Nad západním převisem rudé večerní slunce
 svou září zalévá travu a stromy
 Ale tam, na jednom travnatějším místě
 v houští sosen a popínavých rostlin
 číhá několik tygrů
 Jakmile si mne všimli, naježili srst
 Já nemám v ruce ani nůž
 Proč tedy netuhnu a nekamením strachy?

Sluneční záře, která zalévá krajinu navečer, implikuje mysl probuzenou v pozdním věku. Temné místo a číhající tygr jsou skryté vášně, které ohrožují poznání prázdnoty. V našem překladu vyznívá báseň jako zpověď člověka vyrovnané mysli — tygra se nebojí, tj. skryté vášně ho již neohrožují. V originále jsou poslední dva verše ambivalentní a lze je překládat i opačně: „Jak bych mohl nebýt hrůzou bez sebe, sám bez kousku ostří v ruce!“

142. (166)

Ve volných chvílích putuji na vrchol Chua-tingu
slunce je jasné, zářivě světlý den
Rozhlédnu se — a na modrém nebi
bílá oblaka si letí s jeřábem

Chua-ting je nejvyšší hora v pohoří Tchien-tchaj.

143. (202)

Někdy slézám dolů do strže
v zeleném potoce se zrcadlím
Pak se zase na vysokou skálu usadím
na mohutný horský hřeben
Má mysl podobná osamělému oblaku
nadlouho v ní nesetrvá nic
Daleko zůstalo světské pachtění
co hledat víc?

144. (201)

Nad vrcholkem hory Chan-šan
osamělý Měsíc
prozařuje průsvitný vesmír
v němž není vůbec nic
Měj v úctě tento přirozený klenot
nezměrné ceny
který se skrývá v Pěti vlastnostech
v tělo vnořený

145. (165)

Ve volné chvílce jsem zašel za jedním ctihodným
mnichem
do nedohledna se táhly hory a stoupala z nich pára
A když mne mistr poslal na zpáteční cestu
zavěsil Měsíc svoji kulatou lucernu

„Pěti vlastnostmi“ je míněno pět složek existence (*sans. skandha*). Jsou to: tělo, cítění, vnímání, hnací síly a vědomí. Vše, co je člověk schopen uchopit, přivlastnit si, o co se může opřít, nutně spadá do jedné z těchto skupin, které určují obsah jeho individuality.

Předávat ponaučení o pravdě se v čchanové terminologii vyjadřuje obrazně slovy „předávat lampu“ (*čchuan-teng*). Kulatá lucerna (*lun teng*), tj. kolo lucerny, evokuje další pojem – kolo Buddhova učení.

Široká stuha nesčetných hvězd
hlubokou nocí svítí
osamělé světlo září nad útesem
Měsíc ještě neklesl
nádherný jas dokonalé koule
z nebroušeného jaspisu —
ta koule zavěšená na černém nočním nebi
je moje mysl

Žiji pln radosti s každodenní cestou
v jeskyni s hustou klenbou úponků
mé bujné srdce od světa se oprostilo
stalo se navždy souputníkem bílých oblaků
Žádná stezka už se světem mne nespojuje
jsem bez záměrů — navždy svobodný
sedím sám v noci na skalní plošině
a úplněk si nad Chan-šanem pluje

Každodenní cesta, doslova „mysl každodenní cesty“ (*pching-čchang sin č' tao*), tedy to, na co myslíme a co děláme každý den.

Bujné srdce (*jie-čching*, častěji *jie-sin*) je ideál vyznavačů čchanu. Značí člověka, který se uchýlil do ústraní venkovského života a žije svobodně v souladu se svou přirozeností.

148. (290)

Nad Chan-šanem jen bílá oblaka
tichý a vzdálen prachu světa
k sezení otep slámy v horské chatě mám
Jedinou lampou je světlý koláč Měsíce
Táborím ve skalách vedle zeleného rybníka
jen tygry a jeleny tu potkávám
Kdo touží po slastech života ve skrytosti
jednou provždy ať opustí svět zdánlivosti

149. (281)

Dnes jsem seděl pod skalním převisem
dokud se konečně všechna mlha nezvedla
Jedna přímá cesta, jiskřivý chlad potoka
osm tisíc stop, vrcholky barvy jadeitu
V mírném ranním světle bílá oblaka
v noci mihotavý odlesk jasného Měsíce
Nyní jsem čistý, bez poskvrny
jaká starost by mohla zahalit mou mysl?

150. (51)

Má mysl je jak Měsíc na podzim
čistě se zrcadlí ve smaragdovém rybníce –
Ach ne, to nelze ničím znázornit
marné hledám způsob, jak to vyjádřit

151. (310)

Muž z Ledové hory
bude tu navždy
ten, který žije v naprosté samotě
nenarodil se ani nezemřel

Poznámka k překladu

Poprvé se v českém překladu objevilo několik Chan-šanových básní v antologii *Tao texty staré Číny*, kterou sestavil Oldřich Král (Československý spisovatel, 1971). Obsáhlý výbor Chan-šanovy poezie připravila pod názvem *Nad nefritovou tůň jasný svit* Marta Ryšavá (Odeon, 1987). Zhruba ve stejné době, kdy vyšel překlad Ryšavé, koloval v samizdatu překlad Aleny Bláhové, pořízený z německé verze Schuhmacherovy (Stephen Schuhmacher: *Han Shan, 150 Gedichte vom Kalten Berg*. Diederichs Verlag, Düsseldorf und Köln, 1974).

Překlad z němčiny vznikl pro potěchu a nebyl původně určený širšímu publiku. Přesto má některé kvality, jimiž doplňuje to, co chybí v překladu pořízeném Martou Ryšavou přímo z originálu. Základní rozdíl obou překladů je v přístupu k prezentaci tchangské básně českému publiku. Zatímco Marta Ryšavá se důsledně vyhýbá komentování básní a radí českému čtenáři, aby „vnímal jejich impulsy po svém a po svém na ně reagoval“ bez ohledu na původní kulturní kontext, Alena Bláhová se s osobními impresemi nespokojila. Svůj překlad pojímá jako výpravu do jiného světa, hledá význam literárních narážek a náboženské symboliky, snaží se vsadit básně do kontextu filosofie čchanu a čínské literatury.

Stejná touha — touha přiblížit Chan-šanův svět — vedla ke způsobu uspořádání této knihy. Překlad

z němčiny byl konfrontován s čínským originálem a tam, kde bylo třeba, upraven. V úvahu jsme dále vzaly moderní čínské komentáře a překlady a komentáře Henricksovy (Robert G. Henricks: *The Poetry of Hanshan. A Complete, Annotated Translation*. State University of New York Press, 1990). Básně jsme opatřily poznámkami a komentáři, které si kladou za cíl připomenout českému čtenáři to, co Číňané znali i bez komentářů, to jest základní symboliku běžnou v buddhistických textech a nejznámější literární a historické narážky. Tam, kde překladatelka již při práci na původním samizdatovém překladu Chan-šana citovala čínské filosofické spisy podle překladů R. Wilhelma, zůstávají citáty beze změny. Citováno bylo z těchto Wilhelmových překladů:

Laotse: *Tao te King. Das Buch des Alten vom Sinn und Leben* (Jena, E. Diederichs 1923).

Dschung Dsi: *Das wahre Buch vom Südlichen Blütenland* (Jena, Diederichs 1912).

Lia Dsi: *Das wahre Buch vom quellenden Urgrund* (Jena, Diederichs).

V ostatních případech dáváme přednost odkazům na překlady české. Jsou to: *Šiking*. Rudolf Dvořák a Jaroslav Vrchlický. Sborník světové poezie, sv. 58 a 110 (J. Otto, předmluva k prvnímu svazku datovaná rokem 1897); Bohumil Mathesius: *Zpěvy staré Číny*, nejlépe vydání z Československého spisovatele z r. 1988; Tchao Jüan-ming: *Návraty*. Přeložila Marta Ryšavá a Josef Hiršal (Odeon 1966); Oldřich Král: *Kniha mlčení* (Mladá fronta 1994).

Tam, kde jsme nepracovaly s žádným překladem, odkazujeme přímo na čínský pramen. Informace o některých z nich je možné nalézt ve *Slovníku spisovatelů Asie a Afriky* (Odeon 1967). Další informace o některých filosofických dílech najdete v knize E. Bondyho *Čínská filosofie* (Vokno 1992) a zejména v *Dějínách čínského myšlení* od Anne Cheng (DharmaGaia 2006).

Pro případné zájemce o podrobnější studium Chan-šanovy poezie odkazujeme na zmíněný překlad Henricksův, kde naleznou také studii o Chan-šanově životě a díle i bohatou bibliografii překladů a sekundární literatury. Z moderních čínských edicí je nejlépe vybavena ta, kterou připravil Xu Guangda a pod názvem *Hanshanzhi shi jiaozhu* v roce 1991 vydalo Shaanxi renmin chubanshe v Xí'anu. Základem Xu Guangdaovy moderní edice je nejčastěji užívaná edice z doby Sung.

Přeložené básně v souladu s čínským zvykem průběžně číslováme. Pro snadnou orientaci těch, kdo by si chtěli porovnat básně s originálem, v závorce vždy uvádíme původní pořadí básně v čínské sbírce.

Olga Lomová a Alena Bláhová

Obsah

Chan-šan – legendy a skutečnost / 5

Básně z Ledové hory / 27

O poezii / 28

O životě na venkově / 39

O lidském údělu a zaslepené mysli / 53

O stáří a neúprosné smrti / 80

O správné cestě / 104

Ze světa rudého prachu k útesům Ledové hory / 125

Vysoko na Ledové hoře / 167

Poznámka k překladu / 194

Chan-šan

Básně z Ledové hory

Uspořádaly, přeložily a poznámkami
opatřily Alena Bláhová a Olga Lomová.
Vydalo nakladatelství DharmaGaia
v Praze roku 2012.

Textová redakce Daniela Kučmašová.
Odpovědný redaktor Lumír Kolíbal.
Typografie, sazba & obálka
martin.tresnak@gmail.com.
Tisk PBTisk, Příbram.
ISBN 978-80-7436-031-2

DharmaGaia
Uhelný trh 1, 110 00 Praha 1
tel. + 420 224 238 551,
dharmagaia@dharmagaia.cz
www.dharmagaia.cz

Distribuce:
Kosmas
Lublaňská 34, 120 00 Praha 2
tel./fax: +420 222 510 749, 222 515 407
kosmas@kosmas.cz, www.kosmas.cz

Lao-c': Tao te ťing

Tao te ťing patří více než dva tisíce let k hlavním
zdrojům čínského myšlení a je i nejčastěji překláda-
ným čínským textem do západních jazyků. Excelentní
a dnes už klasický („odeonský“) překlad Berty Kreb-
sové doplňují její filologické a filosofické komentáře,
originální čínský text, rozhovor s překladatelkou, text
filosofa Egona Bondyho ad. dodatky. 3. oprav. a do-
plněné vyd. (v DG
2. vyd.) 2003. Váz.,
280 str., 278 Kč.

*„Nejobsažnější
a nejtajemnější text
v historii celé čínské
literatury.“*
Mircea Eliade

*„Bez výjimky
nejpronikavější
a nejkrásnější dílo
v čínštině.“*
Joseph Needham

*„Tao, které lze postih-
nout slovy, není věč-
né a neměnné tao.“*
Lao-c'

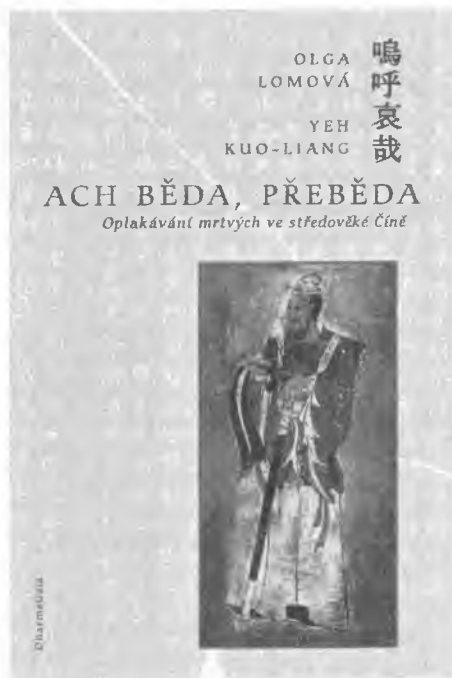

Olga Lomová, Yeh Kuo-Liang:

Ach běda, přeběda!

Oplakávání mrtvých ve středověké Číně

Antologie veršovaných textů, které v době raného středověku doprovázely složité pohřební a smuteční obřady čínské aristokracie. Mezi přeloženými ukázkami jsou díla nejslavnějších básníků té doby: Cchao Č'a, Tchao Jüan-minga, Sie Chuej-liena a dalších. Bohaté přílohy, včetně překladu Klasické knihy synovské oddanosti. 1. vyd. 2005. Brož., 280 str., 258 Kč.

*Zájezdní hospodou
stal se mi dnešní
můj domov,
jsem v něm jen
hostem, jen pobudu,
musím zas jít.
Tchao Jüan-ming*

Lin Wen-yüeh:

**Devět zastavení
s čínskou básní**

Pražské přednášky profesorky Národní tchajwanské univerzity o Sie Ling-jünovi a dalších jihočínských básnících období Šesti dynastií (3.–6. stol. n. l.).

Přeložila a edičně připravila

Olga Lomová. 1. vyd. 1999.

Brož., 161 str., ilustrace, 139 Kč.

Olga Lomová:

**Poselství krajiny
Obraz přírody v díle
tchangského básníka
Wang Weje**

Geniální Wang Wej (zhruba 699–760), jeden z nejvýznamnějších básníků zlatého věku čínské poezie, je již po staletí obdivován jako autor průzračných veršů a tichých obrazů přírody i jako znalec Buddhova učení. Monografie je první systematickou studií o čínské poezii v češtině. 1. vyd. 1999.

Brož., 245 str., 178 Kč.

Pár much a já

Malý výběr z japonských haiku

Čtyři slavní japonští básníci 17.–19. stol., „zenový filosof a estét“ Bašó, „boží člověk“ Issa, „malíř

a intelektuál“ Buson a „piják a poutník“ Santóka a výběr z jejich *haiku* v překladu Antonína Límana. Originální kaligrafie Petr Geisler. 1. vyd. 1996. Brož., kaligrafie, 120 str., 138 Kč.

„Vrcholná *haiku* dosahují hranice nemožného: jsou záznamem mystické zkušenosti.“

*Bez peněz, bez věcí
a bez zubů
docela sám*

*Zametli
spadané listí
i s rosou*

*Jeden přes druhý
padají opilé lístky*

Bašó:

Úzká stezka do vnitrozemí

Stylizovaný cestovní deník nejslavnějšího japonského básníka (1644–1694). Bašóův popis toulek po severních provinciích je považován za „vrcholný příklad hlubokého poetického vcítění do japonské krajiny“ a výsledkem je „vytříbené dílo haibunové prózy, kde próza i haiku jsou v dokonalé rovnováze“.

Přeložil Antonín Líman. Knihu doprovází dvanáct barevných dřevorezů Kamedy Bósaie (zač. 19 stol.). Doslov o K. Bosaiovi napsala Helena Honcoopová.

2., opravené vyd. 2006. Společně s Česko-japonskou společností. Brož., 166 str., ilustrace, 198 Kč.

*Žhavé slunce
odplouvá do moře
po řece Mogami*

Boží člověk Issa

Výběr z haiku Kobajaši Issy

Rozsáhlý výbor z díla jednoho z nejlepších japonských básníků, „božího člověka“ Kobajaši Issy (1763–1827).

BOŽÍ ČLOVĚK ISSA

VÝBĚR Z HAIKU KOBAJAŠI ISSY

DharmaGaia

skými dřevořezy Kitao Masajošiho (1. třetina 19. stol.), jehož portrét vykreslila v doslovu Helena Honcoopová. 1. vyd. 2006. Brož., 182 str., 198 Kč.

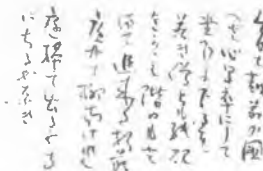
*Měsíc v úplňku –
než se mé srdce nabaží
už svítá*

Antonín Líman: Chrám plný květů

Výběr ze tří staletí japonských haiku

V češtině dosud největší výbor z japonských haiku představuje třistaletý vývoj tohoto jedinečného

žánru. V knize najdeme osm set vybraných básnických skvostů od sedmdesáti osmi autorů, počínaje zakladatelem žánru Bašóem (17. století) a konče modernisty (20. století). Vybral, přeložil a předmluvu napsal Antonín Líman. Ilustrováno dobovými malbami haiga.

Antonín Líman

Chrám plný květů

Výběr ze tří staletí japonských haiku

DharmaGaia
& Česko-japonská společnost

„Haiku je bezesporu největší japonský dar světové literatuře.“

Ibuse Masudži

Jak se prodavač papíru stal buddhou *Korejské buddhistické legendy*

Padesát středověkých legend o moudrosti a soucitu buddhů i o síle čistého lidského srdce, o karmické odplatě i o neúnavném duchovním hledání mnichů a laiků. Přeložila a předmluvu *O vývoji buddhismu v Koreji* napsala

Ivana Gruberová.
1. vyd. 2006. Váz.,
226 str., fotografie,
228 Kč.

*Lovce jala pokora.
Sepjal ruce a sklonil
hlavu.
V té chvíli uslyšel mírný,
jemný a měkký hlas,
který pravil:
„Zlá příčina plodí zlé
následky.
Zlé následky vedou ke
zlým příčinám.
Pouze soucit a odpuštění
zruší zlou karmu.“*

Prázdné hory jsou plné větru a deště

Antologie básní *sonsi* čtrnácti korejských zenových mistrů, od Čingaka (12.–13. stol.) až k Songčcholovi (20. stol.), poprvé v češtině. Přeložila Ivana Gruberová. Překlad byl poctěn cenou Josefa Jungmana za r. 2002. 1. vyd. 2002. Brož., 250 str., fotografie, 198 Kč.

*Vykřikují nevyslovitelné
nad vodami:
jejich hlas umlká.
Prstem ukazují na hory:
jejich stíny mizí.
Hlas vod, stíny hor
ožívají v celém mém těle
a zlatá vrána slunce
vzlétá do hluboké noci.*

*Jak se tak dnes a denně
přátelím s mraky a horami,
je mi blaze a není
místa, které bych nenazýval
svým domovem*

*Sedím sám na břehu jezírka,
když tu se na jeho hladině setkávám s mnichem.
Mlčky se na sebe usmíváme:
vím, kdo jsi, ale pomlčím o tom.*

Děšť v horách rozeznívá bambusy

Výbor z klasické korejské literátské poezie psané čínsky (*hansi*) z období 9.–19. stol. Téměř padesát autorů a autorek pochází nejen z konfuciánských literátských vrstev, ale jsou mezi nimi i buddhističtí mniši či gejši. Přeložila Ivana Gruberová.

1. vyd. 2005. Brož., 206 str., foto, 168 Kč.

„Básně hansi představují poetickou tradici, která ve svých vrcholných projevech nasvědčuje skutečnost s takovou samozřejmou prostotou, lehkostí a grácií, že se až tají dech.“

*Jasně svítání. Jdu se umýt ke staré studni.
Její hladina je rudá.
Jako by hořela.
To už kvete broskvoň?
Nevím o tom...
Anebo tu pramení rumělka?*

Kim Sakkat:

Básně Kima Klobouka

Výbor z tvorby jedinečného korejského básníka (1807–1863), aristokrata původem, tuláka z vlastní vůle, ozdoby literátských večírků, více však nevěstinců, milovníka alkoholu, žen a scénérií, věčně hladového, svobodného, neklidného, jednoduchého i složitého, jenž se stal mýtem už za svého života.

Přeložila Miriam Löwensteinová. 1. vyd. 2009.

Brož., 252 str., foto, 248 Kč.

*Na všechny světské věci dívám se jak na
padající květy
Celý svůj život
vnímám jak měsíc
na obloze*

*To všechno je jen osud,
který jsem dostal
A konečně chápu,
mladistvé sny už
nejsou pro mne...*

**Kim Si-sup:
Slyším padat sníh**

Výbor z poezie známého středověkého korejského literáta a buddhistického mnicha (1435–1493), jehož verše udivují transcendentní hloubkou i obrazy nezvyklé krásy. Přeložila Ivana Gruberová.

1. vyd. 2010. Brož., 105 str., foto, 138 Kč.

*Až jednou zestárnu,
pro co budu žít?
Má mysl bude
svobodná jak otevřený
prázdný dům.
Nenechám se znovu
zotročit hmotou,
jedinou prací bude být
sám sebou.*

*Jeden den a zase další...
kdy nastane konec?
Nebe připomíná
otáčení kola,
země připomíná stavbu
mraveniště.
Dívám se dolů,
vzhlížím k výšinám,
konce nevidět.*

vznikání a zanikání je bez začátku a bez konce.

A mezi tím vším člověk a světské starání:

kolikrát se musíme změnit a několikrát musíme uspět?

**Kjongho Songu:
Měsíc myslí úplně kulatý**

Výbor z poezie významného korejského zenového mistra a svobodného tuláka Kjonghoa (1849–1912). Jeho zenové básně jsou často ve skutečnosti maximálně stručné přednášky o Buddhově učení, které před čtenářem rozprostírají obrazy nevšední hloubky, jasnosti a krásy. Přeložila Ivana Gruberová.

1. vyd. 2011. Brož., 88 str., foto, 108 Kč.

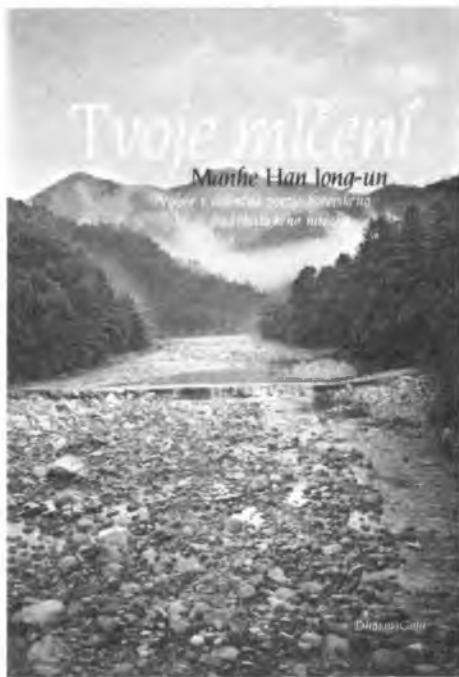
*Měsíc myslí
úplně kulatý
září pozře celý svět.
Zmizí-li záře
a zmizí-li svět,
co tedy je?*

*Kdo říká „tohle je
řeka a tohle je hora“?
Hora svítí v mracích
a řeka plyne mezi
skalami.
Esence velkého světla
je bez hranic –
– jakmile otevřeš
svoje srdce a zadí-
váš se do něj, spatříš
řeku a horu.*

Manhe Han Jong-un: Tvoje mlčení

Korejský buddhistický mnich Han Jong-un (1879–1944), mnišským jménem Manhe, tj. Deset tisíc moří, byl ve svém životě zenovým mistrem i aktivním účastníkem odboje proti japonským okupantům v r. 1919. Nejvíce proslul sbírkou meditativních básní v próze *Tvoje mlčení* z r. 1926, která je dnes považována za součást kánonu moderní korejské literatury. Přeložila Ivana Gruberová. 2. vyd., 2003. Brož., 94 str., foto, 108 Kč.

„Lyrická syntéza národního citění, milostného prožitku a buddhistické všeobjímající lásky.“

*Jsou-li pouta lásky
pouhý sen,
pak také vysvobození
není víc než sen.
Jsou-li úsměv, slzy
pouhý sen,
pak také nedbání světa
není víc než sen.
A je-li zákon vesmíru
pouhý sen,
pak ve snu lásky
dosáhneme
věčnosti.*

O Se-jong: Světlo vyhasnutí

Sbírka současného korejského básníka (nar. 1942), jenž se ve své tvorbě snaží harmonicky skloubit modernitu s dálněvýchodní kulturní tradicí, zvláště zenovým buddhismem. Přeložila Ivana Gruberová. 1. vyd. 2008. Brož., 111 str., 138 Kč.

*Celou noc
jsem pracně
hledal jeden verš.*

*Rozednívá se.
Točí se mi hlava,
teče mi krev z nosu!*

*Do prázdných
čtverečků papíru
stéká kapka za kapkou
a vytváří půvabné
skvrny...*

*Do bílého trávníku za oknem,
který v noci zasypal sněh,
padá červený květ kamélie,
plátek za plátkem...*

Lu Wen-fu a Feng Ťi-cchaj:

Dvě čínské novely. Zázračný cop. Labužník

Dvě novely současných čínských spisovatelů, které se v 80. letech staly v Číně literární senzací, neboť se zde zábavnou formou píše o věcech, které byly do té doby tabu. Přeložily Zdenka Heřmanová a Olga Lomová. 1. vyd. 2010. Brož., 226 str., 228 Kč.

Lubor Hájek:

Bambusy v tušové malbě ze Sbírky orientálního umění Národní galerie v Praze

Zakladatel české vědy o umění Asie (1921–2000) a jeho poslední studie o jednadvaceti čínských a japonských tušových malbách z 11. – 20. stol. Doplněno biografií a bibliografií a několika kratšími texty dalších autorů. V koedici s Národní galerií. 1. vyd. 2002. Brož., 122 str., barevná příloha, 228 Kč.

Pchu Sung-ling:

Zkazky o šesteru cest osudu

Fantaskní povídky proslulého čínského literáta ze 17. stol.

Milostné příběhy, horory, detektivky i snové příběhy o upírech, liškách a jiných nadpřirozených zjeveních. Přeložil Jaroslav Průšek. 2. vyd. 2004. Váz., 305 str., dobové dřevorezy, 298 Kč.

Hsü Kuo-huang:

Deset zastavení s čínským obrazem

Přednášky dlouholetého kurátora sbírky kaligrafie a malby v Národním palácovém muzeu v Tchaj-peji o tradičním čínském malířství doby dynastie Sung (960–1279), které přednesl r. 2004 na Karlově univerzitě v Praze. Přeložila Michaela Pejčochová. 1. vyd. 2007. Brož., 300 celobarevných stran a 43 stran obrazové přílohy na křídě, 338 Kč.

VÁBENÍ KAILÁSU

Moderní povídky z Tibetu

Vábení Kailásu *Moderní povídky z Tibetu*

Antologie patnácti povídek tří tibetských a dvou čínských autorů spojených společným tématem starého a nového Tibetu. Jejich poetika se vrací k samotnému počátku čínské civilizace i k počátku lidstva jako takového. Vyprávění proto často přebírá formu mýtu či

legendy s motivy, které jsou svou podstatou spojeny s životem člověka, s tím nejzákladnějším a nejprimitivnějším, co tvoří samotnou esenci lidského bytí, jež je v dílech hledání kořenů často pojímáno jako holý boj o přežití. 1. vyd. 2006. Brož., 400 str., 388 Kč.

Hledání pravdy a krásy *Antologie perské literatury*

Perská kultura bývá považována za jednu z nejstarších na Předním východě a i po všech dějinných zvratech a peripetiích čtyřtisícileté historie jsou její tradice dodnes živé. Výbor zahrnuje různé překlady do češtiny od nejstarších pramenů (*Avesta* a zoroastrovské texty), přes klasickou a súfijskou prózu a poezii (Rúdakí, Ferdousí, Ibn Síná, Nezámí, Attár, Omar Chajjám, Sa'dí, Rúmí, Háfez, Džámí ad. autoři) až po moderní literaturu (Hedajat, Iqbal aj.) a íránský folklór (písně, pohádky). Antologii sestavil z překladů mnoha překladatelů Jiří Bečka.

1. souhrnné knižní vyd. 2005. Váz., 332 str., ilustrace, kaligrafie, barevná příloha, 338 Kč.

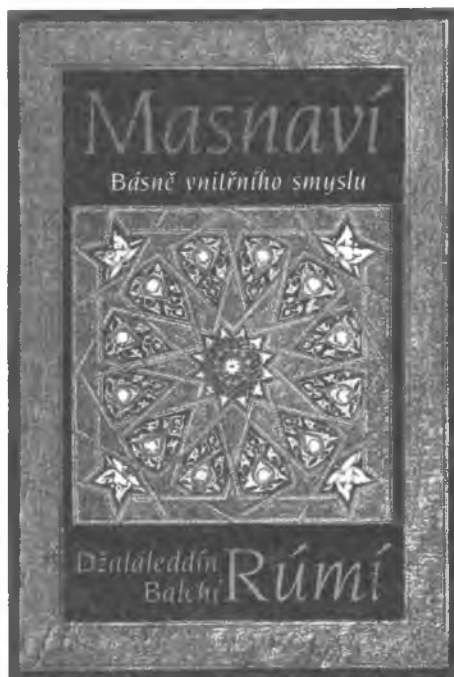
*Všechny záhady světa jsem uměl vysvětlit
od temna prachu země až po zenit.
Z pout myšlenek a klamů jsem se osvobodil
a pouto smrti nemohu rozuzlit.*

Rúmi:

Masnaví — Básně vnitřního smyslu

Džaláléddín Balchí Rúmí (1207–1273), zakladatel řádu tančících dervišů, je považován za největšího básníka islámského sufismu. Růženec mystických příběhů a parabol z jeho hlavního díla *Masnaví* („Koránu Peršanů“), z gazelů a ze čtyřverší přeložili Jiří Bečka a Josef Hiršal.

2. vyd. 2001. Brož., 240 str., kaligrafie, 198 Kč.

*Milenka
jak slunce září
mileneček jak atom
krouží v okouzlení.
Když rozechvěje se
vánek lásky
roztančí se
každá větev
která suchá není.*

Písně země Nairi

Výbor arménské poezie, lidových a trubadýrských písní od mýtů a pověstí z nejstarších dob, přes středověké *ašubhy*, skladatele *hairenů*, až po autory 19. stol. Přeložila, úvod o arménské kultuře a historii a vysvětlivky napsala Petra Kohoutková.
1. vyd. 2006. Brož., 208 str., foto, 198 Kč.

*„Nic není tak pomíjivé
jako lidské štěstí...
Tak jako karavana
uprostřed pouště
bez hranic a bez konce
tak i všechno na světě
kráčí a mizí
v zapomnění...“*

*Jsem poutník ubohý
co znaven přišel k vám
tak otevři, ať u dveří
tvých se neskrývám
voňavou bazalku,
ruží stolistou
červené jablíčko
do rukou ti dám*

*Kéž ti vítr z hor ke spánku zazpívá
Ať se slavík z doliny celou noc ozývá*

Ó Matko Lakšmí, dej mi dar!
Magické obřady bengálských žen
 Obětní předpisy, magické verše
mantry a doprovodné legendy,
 vše v nepřikrášleném, syrovém
 podání, naivním i plném fan-
 tazie, tak jak to činí bengálské
 obětní příručky, z nichž byl
 překlad pořízen. Nezbytnou
 součástí ženských obřadů jsou
 magické obrazce *ásany*, jež

kniha představuje v mnoha podrobnostech a variantách.
 Z bengálských originálů přeložila Hana Preinhaelterová.
 Ilustrovala a studii o *álpanách* napsala Klára Šimečková.
 1. vyd. 2007. Váz., 336 str. bohatě ilustrováno, 348 Kč.

Védské hymny

„Nejvzácnější a nejstarší literární poklad Indů, svaté
 vědění, slovo boží, které trvá od stvoření světa, až je sva-
 tšiové milostí boží uzřeli a zvěstovali smrtelníkům.“
 Výbor jednadvaceti hymnů z *Rgvédu* a *Atharvavédu* z véd-
 ského jazyka přeložil a komentářem opatřil Oldřich Friš.
 Speciální studie Petr Vavroušek. Doslov Dušan Zbavitel.
 Dvojjazyčné vydání spolu s védským textem. 3. rozšířené
 vyd. (v DG 2. vyd.), 2000. Váz., 206 str., 198 Kč.

Různě nazývají věštcí, co jest jen jedno.

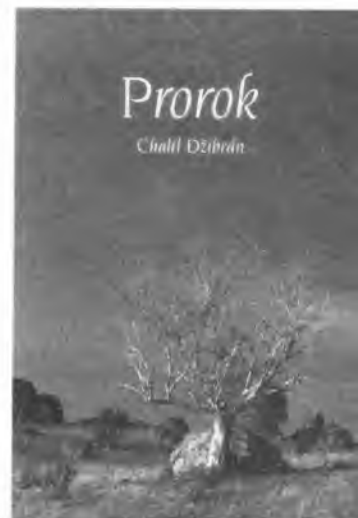
*Neznáte tvůrce těchto světů
 něco cizího stojí mezi ním a vámi...*

Chalíl Džibrán: Prorok

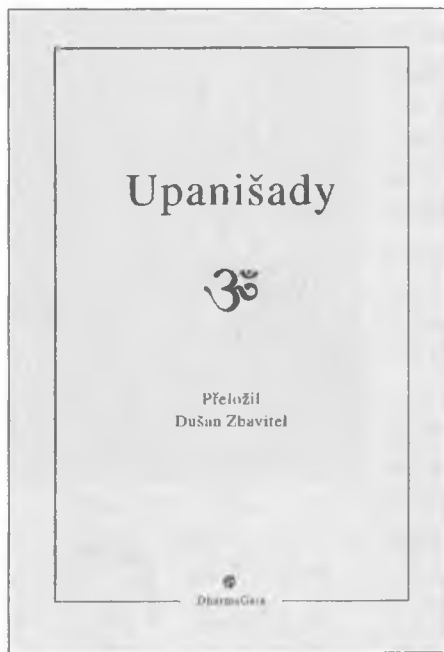
Nesmrtelná klasika,
 Džibránovo vrcholné dílo,
 filosofická báseň v próze
 týkající se zásadních
 témat lidského života
 a smrti, v novém překladu
 Pavly Piňosové. 1. vyd.
 2009. Brož., 92 str., 108 Kč.

Ho Xuan Huong: O jeskyních, vějířích a jiných věcech tohoto světa

Vietnamská básnířka Ho
 Xuan Huong (přelom
 18. a 19. stol.) patří díky
 svým vytříbeným a vir-
 tuosním veršům mezi
 vůbec nejvýznamnější
 a neoriginálnější literáty
 vietnamských dějin.
 Křehké dvojsmysly dodá-
 vají poesii Ho Xuan Huong
 velmi jemný zábavný pod-
 text. Přeložil Petr Komers.
 1. vyd. 2007. Brož., 110 str.,
 ilustrace, 128 Kč.

Upanišady

Nejvýznamnější posvátné texty staré Indie. Skvosty světové literatury, nejstarší filosofické texty v dějinách lidstva, svým kulturním významem srovnatelné s biblí. Třináct nejstarších a hlavních upanišad přeložil a podrobnými komentáři doprovodil Dušan Zbavitel. 1. vyd. 2004. Váz., 448 str., 448 Kč.

Ved' mě od neskutečného ke skutečnému!

Ved' mě ze tmy ke světlu!

Ved' mě ze smrti k nesmrtnosti...

*Uzounká stezka prastará vede daleko;
dotkl jsem se jí, našel jsem ji.*

*Tou jdou moudří, co znají brahma,
odtud vzhůru do nebeského světa vysvobození...*

Higuči Ičijó: Zápolení

Čtyři povídky a novely jedinečné japonské spisovatelky (1872–1896), která ve svých drobných dílech využívá estetické tradice klasické dvorské poezie a prózy k vyličení života a problémů prostých lidí na okraji soudobé společnosti. Přeložila Miriam Jelínková. Ilustrováno dobovými fotografiemi ze sbírek českého cestovatele Joe Hlouchy. Studii o Hlouchovi napsala Alice Kraemerová. 1. vyd. 2008. Váz., 198 str., fotografie, 178 Kč.

...Odmlčela se, neschopna zadržet přívál slz.

*Zakryla si obličej červeným kapesníkem, a svírajíc jeden cíp
mezi zuby, seděla tak mlčky snad půl hodiny.*

V místnosti se nic nepohnulo, ...

DharmaGaia –

knížky pro přemýšlivé lidi

nakladatelství specializované

na mimoevropské a alternativní kultury

Afrika – antropologie – buddhismus – Čína –
dzogčhen – ekologie – etnobotanika – etnogra-
fie – filosofie – hinduismus – Indie – Japonsko –
jóga – mahájána – meditace – mystika – próza
a poezie – nová věda – Přední východ – psycho-
logie – původní Američané – religionistika – rodi-
čovství – sufismus – šamanismus – théraváda –
Tibet – vadžrajána – zen – ženská spíritualita

DharmaGaia, Uhelný trh 1, 110 00 Praha 1
tel. 224 238 551, 608 241 982,
dharmagaia@dharmagaia.cz

Kompletní informace o knížkách, včetně ukázek,
najdete na www.dharmagaia.cz
kde také nakoupíte naše knihy s 20% slevou!

DISTRIBUCE

v ČR: KOSMAS, Lublaňská 34, 120 00 Praha 2,
tel./fax: 222 510 749, 222 515 407, kosmas@kosmas.cz,
www.kosmas.cz

v SR: PARTNER TECHNIC, Námestie Slobody 17
812 31 Bratislava
www.partnertechnic.sk

„Chan-šan byl čínskej mudrc,
kterýmu už začalo lízt velký
město a celý svět krkem, a tak
se vším najednou seknul a zašil
se do hor... a jedinej člověk,
se kterým se kamarádlil, byl
zenovej blázen Š'-te, velkej
srandista, jehož práce spočívala
v zametání kláštera rýžovým
koštětem. Š'-te byl taky básník,
ale většinou si to ani nepsal.

Chan-šan čas od času slezl
ze Studený hory, oblečený
do šatů z kůry, šel do teplý
kuchyně a čekal, až dostane
nějaký jídlo, jenže žádný
z mnichů mu nikdy nic nedal,
protože nechtěl vstoupit do
řádu a nechat se třikrát denně
volat zvonem k meditaci.“

Jack Kerouac: *Dharmoví tuláci*,
v překladu Josefa Rauvolfa.

